354/58
116

III. évfolyam. 1912. december. 4. szám

56243
II. KÁROLY HERCEG KÖNYVTÁR MISKOLC

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

BORSOD MISKOLCI ARCH.

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD
Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS
Kassa sz. kir. város levéltárnoka, a Műemlékek Orsz. Bizottságának lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
dr. Ferdinandy Gyula
Hoffmann Arnold
Kerekes György
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre
Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

BORSOD MISKOLCI MUZEUM

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1912.

TARTALOM.

Lap

A kassai jezsuiták és ferencesek végnapjai. Irta: **Szabó Adorján** 193

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig Irta: **Kemény Lajos** 214

Családtörténet.

Abaujvármegyében kihirdetett cimeres nemeslevelek. Közli: **dr. Czobor Alfréd** 230

Még nehány cimeres nemeslevél. Közli: **dr. Czobor Alfréd** . . . 239

Vegyesek.

Abaujvármegye régi zászlója Irta: **dr. Czobor Alfréd** 241

A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez. Közli: **dr. Czobor Alfréd** 241

Hol tartotta régen Abaujvármegye közgyüléseit. Irta: **dr. Czobor Alfréd** 249

Kassa plébános-választását szabályozó egyezség. Közli: **—y.** . . 251

Kassa gyáripara. 1843. Közli: **Kemény Lajos** 253

Irodalom.

Soós Elemér: A magyarországi várak fejlődése. Ism.: **K. L.** . . . 256

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **KASSA** (Vármegyeháza).

II. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR MISKOLC

A kassai jezsuiták és ferencesek végnapjai.

BORSOD MISKOLCI MUZEUM

I.

Hogy II. József egyház- és államfelforgató intézkedései mennyiben sujtották Kassa városát és Abaujmegyét, minderről hű képet nyujtanak a város és a megye egykoru jegyzőkönyvei és aktái s egyben élénken tükröződik vissza belőlük a kor fájdalmas hangulata is, amidőn csak annál jobban kezdtük szeretni azt, amit féltenünk kellett s annál görcsösebben ragaszkodtunk azokhoz a vallási és politikai jogainkhoz, amelyek elvesztésétől kellett tartanunk, vagy annál sóvárabb lélekkel kivántuk vissza azt, amit már el is vettek tőlünk.

De az irott kutforrások kőzött a leghangulatosabbak és már természetüknél fogva is a legszubjektivebbek és éppen azért a legközvetlenebbek az egykori Sz. Ferenc-rendi kolostor naplóinak egykoru följegyzései.

Megilletődéssel forgatjuk a kassai ferencesek Historia Domus-ának elsárgult lapjait, amelyeken az időről-időre választott krónikás-páter beszámol a kolostort és a templomukat közelebbről érdeklő napi eseményekről, illetőleg nap-nap után följegyzi, hogy a ház tagjai közül kik és hol teljesitenek missiót főkép búcsuk alkalmával, hogyan és milyen eredménnyel folynak le a rendi növendékek akkor divatos nyilvános vitatkozásai és vizsgálatai. Hálás szivvel örökiti meg jólelkü pártfogóik nevét, akik őket akár pénzben, akár természetben gyámolitották, de egyszersmind jóleső megnyugvással számol be arról a jótékonyságról is, amelyet viszont ők gyakoroltak a szükölködőkkel és főkép a szegény tanulókkal szemben, akiket nagy számban láttak el a mindennapi kenyérrel. De ez aprólékos följegyzések nyomán

BORSOD MISKOLCI MUZEUM

nemcsak arról nyerünk megragadó képet, hogy milyen áldásos tevékenységet folytattak sz. Ferenc kassai fiai a lelki és általában a kulturális élet terén, hanem belőlük a kolostor falain kivül s első sorban a Kassán hullámzó életet is megismerjük. A kolostor lakói a többi hazai és külföldi rendházakkal való állandó összeköttetéseik révén meglehetősen alaposan tájékozódnak ugy az országos, mint az európai eseményekről s a szorgalmas krónikás rögtön papirra veti az esetről-esetre érkező hireket, mint amilyenek pld. Mária Terézia és II. József lengyelországi hadműveleteinek, a 13 szepességi város visszavételének (1772. nov.), a szent korona Bécsbe vitelének (1784. április havában), a budai egyetem Pestre való áthelyezésének (1784. április) körülményei. De természetesen a legközvetlenebbül érdekelték krónikásunkat Mária Terézia és II. József[1]) vallásügyi s első sorban is a szerzetesrendeket illető intézkedései s ezek között is főképen azok, amelyek a Kassa kulturális multjában olyan nagy érdemeket szerzett kassai jezsuitákra és ferencrendiekre voltak végzetes kimenetelüek.

*

Az 1769. év julius havában két érdekes vendége volt a kassai ferencesek kolostorának: két franciaországi belga jezsuita páter. Itt tartózkodásuk magyarázatául naplónk röviden elbeszéli a Jézus-társaságnak[2]) Franciaországban történt feloszlatását. Már az 1762-iki párisi parlament mondja ki először, hogy a jezsuita-rendet megszünteti s 1764-ben a királyi szentesitést is megnyeri a rend végleges eltörléséhez. A számüzöttek közül sokan Ausztriában találtak menedéket, amennyiben a francia-belga rendi provincia egy része osztrák uralom alá tartozott. Vendégeink beszélték, hogy a franciák nem a személyeiket, hanem az intézményt támadták s a jezsuiták *tanitásait* tartották ugy az államra, mint a trónra nézve ve-

[1]) Krónikánk 1743-tól 1788. ápr. haváig van napról-napra vezetve. A kassai kolostor 1743-ig terjedő történetét, — az a Historia Domus tetemesebb része — nagyobbrészt a rend tartományi levéltárának adatai alapján, a kassai konvent alapitásától: 1450-től kezdve. Nagy András Sz. Ferenc r. theol. tanár irta meg.

[2]) Hist. Dom. 1769. jul.

szedelmesnek. Valóban az 1762-iki párisi parlament a Jézustársaságot mint olyat szünteti meg Franciaország egész területén, „melynek tanitását istentelennek és szentségtörőnek, működését pedig egyházra és államra nézve veszedelmes"-nek tartja. Azonban nem Franciaország az első állam, amely területéről kitiltja őket: Portugáliában 1758-ban Pombal miniszter a jezsuitákban a fejedelem és a monarchia ellenségeit látván, kiviszi a rendnek portugál területen való feloszlatását.

Igy követték viszont a portugál és francia példát Spanyolország s a nápolyi és pármai Bourbonok is.

Az 1772. év december 3-án, abból az alkalomból, hogy Xav. sz. Ferenc ünnepén szokás szerint egy ferences atya tartotta a helybeli jezsuita templomban a magyar egyházi beszédet, a következőket jegyzi meg a napló:

„Ennek a társaságnak a feloszlatását még -- t. i. Nápolyon kivül Spanyolország, Portugália, és Franciaország is sürgették a pápánál. Az osztrák udvar közönyösnek mutatkozott. A külföldről jövő hirek egyre az ő sorsukról szólnak. A porosz király: Frigyes, eretnek létére is védelmökre kelt."

Az 1773. év augusztus haváról szóló tudósitásait igy vezeti be: „Ez a hónap nagyon gyászos a jezsuitákra nézve, mert 16-án Rómában estefelé katonaság vette körül kollégiumaikat, az eltörlést kihirdették és a rendi generálist: Ricci Lőrincet először az angol növendékek kollégiumába, majd pedig az Angyalvárba hurcolták". XIV. Kelemen pápa ugyanis hosszas vonakodás után végre engedve a magokat „katholikus"-nak, „legkeresztényebbnek" valló európai fejedelmek sürgetéseinek, az 1773. év julius 21-én a rendet összes törvényeivel, kiváltságaival, hivatalaival, házaival és iskoláival eltörli, de egyuttal elrendeli, hogy fölszentelt tagjai más szerzetesrendekbe léphessenek, vagy mint világi papok a megyés püspökök joghatósága alatt működhessenek, addig pedig, mig álláshoz jutnak, kollégiumi javaikból illő ellátást nyerjenek.[1]) A pápai brévét a mondott napon, estéli 6 órakor hirdették ki az al Gesu templomban és a többi római kolle-

[1]) Chobat F. J. Kr. egyh. tört. III. 209. l.

giumban és habár a jezsuiták meghajoltak a pápai rendelet előtt, nemcsak Ricci generálist, hanem a rend több más elökelő tagját is fogságra vetették, a rend vagyona, gyönyörü templomai, fölszerelései, könyvtárai stb. pedig elkallódtak.

Ugyanazon 1773. év szeptember 8. napjáról a következő feljegyzést találjuk: „Szept. 8. Kisasszony napja. Ez a nap, véget érvén az iskolai munkaszünet unalma, máskor örömet, ez idén azonban gyászt hozott a jezsuita atyákra. Magyarországon ugyanis ma vettek biztos tudomást a XIV. Kelemen pápa eltörlő brévéjéről, amelyet a fejedelmek is elfogadtak. Hogy micsoda megdöbbenést keltett a jezsuiták között ez a vatikánból lesujtó villámesapás, akik semmiféle vétekkel sem szolgáltak rá, azt könnyen elképzelheti az olvasó." Felemliti, hogy Havor Jánost, aki egykor több kollégiumnak a rektora s ez idő szerint a kassainak professzora volt, a vészes hirre szélhűdés érte s pár hét mulva rá meghalt. A kassai jezsuita-templom kriptájának ő az utolsó jezsuita halottja. Kassán már a mult század óta vezették a humaniórákat s a filozofiai és theologiai tanitást (t. i. a gimnáziumot és az egyetemet); népes kollégiumuk élén a nagyérdemü, tudós Prileszky atya áll. Kollégiumuk 63 tagot számlál, köztük 30 fölszentelt papot, 22 tanárt.

Tehát immár Mária Terézia is kénytelen volt belenyugodni a vallásos és tudományos élet terén olyan előkelő szerepet vitt szerzetesrend feloszlatásába, amelyet ő maga is szivéből nagyrabecsült. Azt azonban kikikötötte, hogy a társaság vagyonával ő maga rendelkezhessék és azt az egyház és az állam javára fordithassa.[1])

A jezsuita-rend eltörlése különben a Pergen-féle elveknek a malmára hajtotta a vizet, amelyek szerint a nevelés, a tanitás állami feladat lévén, az iskola a szerzetesrendek kezéből kiveendő. Ne feledjük pedig, hogy a tanügy javarészben a jezsuiták kezében volt s hogy az állami közoktatás létesitéséhez szükséges anyagi eszközök előteremtésére a feloszlatott rend lefoglalandó vagyona elég bő kilátást nyujtott

[1]) Marczali H. Magyarország története III. Károlytól a bécsi kongresszusig. Szilágyi M. N. T. VIII. 351.

Amint a királyné az 1773. nov. 26-iki rendeletében kifejezi, a Jézus-társaságnak a koronára szállt vagyonát és javait az isteni tisztelet, lelkipásztorkodás és közoktatás céljaira forditja, ahogy azt az egyház és állam érdeke megköveteli.[1])

Október 20-án szomoru napra virradtak Sz. Ignác kassai fiai. A püspök képviseletében Berecz Mihály kassai plébános, a megye és a szepesi kamara részéről pedig Tiszta Pál alispán és Okolicsányi József hirdették ki a kollégium egybegyült tagjai előtt a rend feloszlatásáról szóló pápai brévét. A rendelet úgy szólt, hogy vessék le a szerzetes ruhát s a fölszentelt papok világi papi öltönyt, a többiek pedig polgárit öltsenek magukra. Pénztárukat, a könyvtárt és irattárukat lepecsételték. Összes javaikat összeirták és a fiscus részére lefoglalták. A fölszentelt papok élethossziglan évi nyugdijat, havonkint mintegy 16 rénesforintjával s azonfelül beruházkodás cimén 100 frtot kaptak, a föl nem szenteltek ugyanerre a célra 100 frtot s a nélkülözhetetlen szükségletek fedezésére egyszersmindenkorra 48 frtot, semmi többet. Magánholmiját kiki tetszése szerint elvihette. A biztosok megkérdezték tőlük, hogy kik óhajtanak a kollégiumban maradni és kik nem; Mária Terézia ugyanis azt akarta, hogy templomaik továbbra se maradjanak istentisztelet nélkül, azt is megengedte, hogy tovább tanithassanak, kilátásba helyezte továbbá, hogy az arra alkalmas ifjak a kamaráknál és a kir. táblánál nyernek majd alkalmazást.

A rendházban azonban csak kevesen maradtak meg; 10-en vagy 12-en, egyes magánházakhoz és konviktusba költözködtek át, a többiek pedig barátaikhoz, rokonaikhoz, pártfogóikhoz vagy más egyházmegyékbe széledtek el, fájdalmas búcsut véve társaiktól. De bármily nehéz szivvel szakadtak is el Kassa városától, amelynek kulturális történetébe olyan fényes betükkel irták bele nevüket, némi vigasztalásukra szolgálhatott az a szivből jövő részvét és sajnálkozás, amely őket kisérte a hivek részéről, hiszen senki sem tudta elgondolni, hogy mivel szolgálhattak erre a kemény próbára a közszeretetben álló páterek, mi több, sorsuk még az akatolikusok

[1]) Marczali i. m. i. h.

előtt is visszatetszett. Csak a janzenisták ujjongtak diadalukon, jegyzi meg a krónikás, akik a Bourbon-udvarok révén idézték elő ezt a szörnyü vihart a jezsuitákra.

A kollégium összeirt ingóságait: butorzatát, arany- és ezüstnemüit, az ebédlő- és konyhafelszereléseket, a folyósókon elhelyezett képeket stb. a királyi biztosok elárverezték, csupán a templomot hagyták érintetlenül. Ingatlanaikat pedig ugy, ahogy az országszerte történt a jezsuita rezidenciák és kollégiumok javaival, részben eladták, részben jószágkezelőkre bizták. Azok közül azonban, akik a városba költöztek a feloszlatás idején, nehány hónap mulva körülbelül 11-en tértek vissza a rendházba, hogy továbbra is mint tanárok és hitszónokok szolgálják a magyar közoktatás és egyház ügyét. Ezek között találjuk Krajcsirovics Jánost és Taschler Józsefet, akiknek emlékét a szegény tanulók, a részükre tett nagylelkü alapitványaikért még ma is áldják. Molnár János rektor és konviktusi kormányzó Berényi Anna grófnőnek, Csáky Antal gróf özvegyének lett házi gyóntatója, a nemesi konviktus kormányzását pedig Knall János, exjezsuita páter vette át, aki később apátságot kapott. A többiek pedig lelkipásztorkodással, paróchiák adminisztrálásával és a tudományok müvelésével szereztek maguknak továbbra is érdemeket az egyház és a haza körül.

Naplónk a jezsuita-rendek feloszlatására vonatkozó tudósitását egy függelékkel rekeszti be, amelyben közli a Bécsből érkezett hirt, hogy t. i. a Kelemen-féle brévét II. Katalin orosz cárnő birodalmában nem hirdették ki. A protestáns Poroszországon kivül tehát a görögkeleti Oroszország is helyett adott a Jézus-társaságnak akkor, amikor a katholikus fejedelmek foganatositották a pápai rendeletet.

*

A XVIII. század uj jogi és politikai elvei értelmében már Mária Terézia idejében is nagy hatást gyakorolt az állam az egyházra. Mig azonban ő folytatta a Habsburgok ősi politikáját a katholicizmus épségben tartásával és a protestántizmus elleni küzdelemmel, addig fia rögtön anyja halála után azonnal megkezdi a harcot az egyház ellen, főelvei szerint

itt is „minden tekintet nélkül a multra és a jelenleg fennállóra", hogy az állami mindenhatóság céljait megvalósitsa.

Már Mária Terézia életében foglalkoztak Bécsben azzal, a gondolattal, hogy a klastromi javak egy részét lefoglalják az állam céljaira és a császárné már azt is meghagyta a magyar kancelláriának, hogy irassa össze a magyarországi szerzetesek, különösen a kolduló barátok számát és ügyeljen arra, hogy ezen szám ne gyarapodjék.[1])

Ilyen értelmü leiratot kap a kassai ferencesek házfőnöke az 1767. év március havában. Ebben a provinciális királyi rendeletre hivatkozva 1. bekéri hiteles másolatban a kassai konvent alapitóleveleit; 2. kérdést intéz az iránt, hogy ki alapitotta a konventet, milyen alapból, milyen célra és micsoda kötelezettséggel; 3. mennyi a létszáma ez idő szerint a konvent tagjainak, beleértve a laikusokat és noviciusokat is és hogy vajjon ez a létszám elkerülhetetlenül szükséges-e és ha igen, mely okokból; 4. van e a konventnek királyi megerősitő levele? Erre a házfőnök, Rózsa Jácint felterjeszti a konvent alapitó leveleit és a királyi megerősitő leveleket, számszerint 14 darabot, kezdve a III. Ferdinánd 1651-iki alapitó levelén. A 2-ik kérdésre nem tud válaszolni, mert a konvent alapitója ismeretlen. A kassai konvent ez idő szerint 46 tagból áll, erre a létszámra pedig elkerülhetetlen szükség van, hogy a kolostor a maga hivatásának eleget tehessen; szükség van arra a 12 páterre, akik közül az egyik gvardian, a másik vicarius, a 3-ik a rendi tartomány levéltárnoka, 3-an lectorok, akik irnoki teendőket végeznek, 5-en egyházi szónokok, ezek vasár- és ünnepnaponkint magyar, német és tót szentbeszédeket tartanak, a 12-ik a sekrestye gondnoka; a felsorolt 12 páteren kivül szükség van a többi 11 páterre is, ezek közül ugyanis 4 a konvent fenntartásának főforrásául szolgáló hagyományos koldulást teljesiti, koldulás közben egyszersmind végezvén az istentiszteletet is a nép számára, 6-an káplánkodnak évenkint a rozgonyi, nádasdi, ujvári, göncruszkai, kenyheci és ibrányi plébánián, az utolsó, vagyis a 23-ik páter pedig plébános hiányában a buzitai pa-

[1]) Marczeli H. Magyarország tört. II. József korában. III. 55.

róchiát vezeti. Hogy pedig a rendi tagok ezen létszáma nemcsak hogy nem tulságos, hanem még csak nem is elegendő, az abból is kitetszik, hogy nagyobb ünnepek alkalmával igen sokszor annyi vidéki ur kér tőlük papot, hogy kénytelenek ezt megtagadni, különben elmulaszthatatlan itthoni kötelességeiket hanyagolnák el. De a 14 klerikus sem nélkülözhető, részben, hogy jelen legyenek a napi zsolozsmák végzésén, ha a pátereket másnemü kötelességeik elszólitják, részben, hogy tanulmányaikat folytatva, alkalmas lelkipásztorokká képezzék ki magukat, de meg azért is, hogy az időközben elhalt páterek helyébe elegendő számmal léphessenek. Hasonló szükség van a 10 laikus fráterre is, ők végzik ugyanis azokat a kézműves és szolgai munkákat, amelyek nélkül nem lehet el egy konvent sem; az egyik asztalos, a másik kosárfonó, a harmadik kulcsár, a negyedik portás, az ötödik kertész, a hatodik és hetedik szakács, hárman a sekrestyében vannak alkalmazva, az utolsónak nincs ugyan semmi teendője, de az már elöregedett, szélütött ember, akinek napjai megvannak számlálva.

Láthatjuk ebből a jelentésből, hogy a kassai ferencesek milyen tekintélyes számban serénykedtek a lelkiek terén nemcsak Kassa falai között, hanem egész megyeszerte.

A jelentést fölterjesztő gvárdián azonban aligha sejtette, hogy micsoda katasztrófáknak előhirnöke a kérdéses felsőbb utasitás. Mert hiszen József császár rohamosan haladt a maga utján, valóban „minden tekintet nélkül a multra és jelenre". Azon szempontok közül, melyek őt egyházi reformjaiban vezették, bennünket most kettő érdekel: az egyik az, hogy az államhatalom teljes érvényesülése kedveért el akarja választani a magyar kath. egyházat az általános katholikus római egyháztól, továbbá, hogy a papi állást is állami hivatalnak tekintvén, az állami hatalom alá hajtott egyházat a maga szempontjai szerint igyekszik átalakitani. A magyar szerzetesek külső és belső életét is eme elvek szerint reformálja. És pedig: 1. elválasztja őket Rómától; 2. belső szervezetükbe is belenyul, amint általában sajátos filozófiájára támaszkodva feljogositva érzi magát arra, hogy az egyház legbensőbb ügyeibe, sőt még az istentisztelet és a szertartások részleteibe

is beleavatkozzék, végül a tisztán szemlélődő életet élő rendeket, amelyek sem iskolát nem tartanak, sem beteget nem ápolnak, sem a tudományokban nem tünnek ki, feloszlatja s javaikat a jezsuitákéihoz hasonlóan lefoglalván, egyházi és iskolai célokra forditja.

Ferenceseink az 1781. év április 8-án kapják meg a március 22-én kelt királyi rendeletet, amely a monarchia területén élő összes szerzetes-rendeket, tehát őket is eltiltja a külföldi, illetőleg a római rendi generálissal való összeköttetéstől, továbbá a generálisgyűlések látogatásától. Ebben az ügyben egy hónappal később[1]) rendi kongresszust tartanak Kassán s abban állapodnak meg, hogy a püspökök utján felfolyamodnak az udvarhoz, hogy maradjon meg a régi kapocs ezután is, hiszen ezt a rendi szabályok követelik, vagy legalább is legyen egy vikárius generálisuk, egy magyarországi biztosuk (commissarius nationalis), aki a római generálisnak legyen alárendelve, egyben ünnepélyesen kinyilatkoztatják, hogy a generális joghatósága nem érinti a külvilágot s az állam ügyeire nézve teljesen ártalmatlan; s amennyiben a felség ezen rendelete abból az aggodalomból ered, hogy sok pénz megy ki az országból, hogy a provinciálisok és megbizottaik minduntalan Rómába utaznak és ott sokat költenek, továbbá hogy a generális szabadon rendelkezik a konvent feleslegével, kijelentik, hogy a generális eltartása nem kerül semmijökbe s a generálisgyűlések sem kerülnek sokba.

Ennek az érvelésnek persze nem volt semmi foganatja.

1783. aug. 31-én tartották az első tartománygyűlést, minden külföldi rendi biztos mellőzésével és a generális hozzájárulása nélkül, külsőleg békés hangulatban, mert hát „engedelmeskedni kell a kényszerüségnek és az ország urának," jegyzi meg a krónikás. Az ujonnan választott provinciális, a kir. rendelet megengedte „közös imádságok" cimén, a helytartótanács közvetitésével jelentette a generálisnak megválasztását.

Egy későbbi (1785. aug.) kir. rendelet meghagyja, hogy az egyes rendházak főnökeit a rendházak válasszák meg 3

[1]) 1781. május. Historia Domus. i. h.

évre, a provinciákat pedig a házfőnökök, az évről-évre, május havában tartandó capitulumban 6 évre. Egyes állások, mint amilyen pl. a definitoroké, törlendő, valamint a provinciális vizitációját is be kell szüntetni. Törlendők továbbá[1]) a provinciális, theológiai tanárok stb. elsőségi jogai s az elsőség ezentul a fogadalom éveitől számitson.

Egy alkalommal, egy juniusi nap késő délutánján (1783 jun. 1.) nem kisebb vendégek toppantak be egész váratlanul a kolostorba, mint Orczy Lőrinc br. főispán és Kelcz Antal alispán. Miután ugyanis megvizsgálták a domonkosok és az orsolya apácák házi börtönét, most a ferencrendieknél jelentek meg, hasonló célból. És pedig először a gvárdiánt kérdezték ki, majd pedig a gvárdián nélkül egybehivott páterektől tudakolták meg, hogy vajjon van-e a rendházban börtön s be van-e abba zárva valaki ez idő szerint? A válasz az volt, hogy igenis, van a háznak börtöne és pedig világos helyiség szolgál erre a célra, lakója azonban most nincs, régóta nem is volt. Erről a királyi biztosként kiküldött férfiak nyomban meg is győződvén a főispán megmagyarázta, hogy a felség szigoruan tiltja, hogy a szerzetes házak börtönéül sötét, nedves helyiségek szolgáljanak s azt is megköveteli, hogy ne kivülről, hanem belülről le yenek becsukhatók.

Sőt a mindenható császár még azt is elrendlte[2]), hogy a ferencesek breviáriumának VII. Gergelyre vonatkozó azon szövege, amelyben arról van szó, hogy Gergely pápa IV. Henrik német királyt megfosztotta királyságától s alattvalóit hűségüktől feloldotta, beragasztandó. Ugyanazon rendelet értelmében törölni kellett a ferencrendiek és a kapucinusok rendi szervezeti szabályainak azt a pontját, amely a rend generálisa iránt tartozó engedelmességet parancsolja meg.

Különben, hogy II. József milyen mélyen nyult bele még az istentisztelet kérdéseibe is, annak több, helyi vonatkozásu emlékét őrizte meg a ferences diarium. Igy az (1783. dec. 5-én) a plébános utján a püspök megküldi a kir. decretumot, amely eltiltja, hogy a körmeneteken szobrokat hor-

[1]) 1785. nov. 7. H. D.
[2]) 1782. okt. 27. H. D. 1782. jul. 25. kir. r.

dozzanak körül. Ugyanezt a tilalmat megkapják a domonkosok is, s azért a következő, 1784. év aug. 15-én, a szokásos Nagyboldogasszony-napi körmenetben már mellőzik a Bold. Szüz szobrát s a körmenetet is a Fő-utca helyett csak a mellék-utcán tartják meg Vizkereszt napján ősi szokás volt a házak megáldása, József ezt is eltiltotta, úgy, hogy még a konvent falai között sem merték megtartani.[1]) Az is régi hagyomány volt, hogy Áldozócsütörtökön a Rozáliára körmenetben vonultak ki a hivők ezrei, most már ennek is el kellett maradnia.[2])

A kassai ferencesekhez már az 1782. év febr.[3]) havában jut el a megdöbbentő hire annak, hogy egyes szerzetesrendeket: a karthausiakat, kamalduliakat és a klarisszákat eltörlik, mig a többieket új paróchiák administrálásával bizzák meg Április[4]) havában már arról értesülnek, hogy a budai, pesti, pozsonyi és nagyszombati klarisszákat, valamint a zombori karmelitákat csakugyan eltörölték; lefoglalták minden vagyonukat, azonban még egyelőre 5 hónapig maradhatnak a kolostorban, fenntartásukra addig is a férfiak 40, a nők 30 krajcárt kapnak naponkint. Hallatlan csapás! kiált fel a megrettent krónikás, s közli azt a kifejező szójátékot, amely azokban a sanyaru időkben keletkezett:

Tollendos toleras; tolerandos Austria tollis.
Sic tollens tolerans, intoleranda facis.

Akiket elkellene törülnöd, Ausztria, azokat megtüröd — t. i. az akatholikusokat, — akiknek az 1781-iki Türelmi rendelet vallástürelmet biztositott —, akiket meg elkellene türnöd — t. i. a szerzeteseket — azokat eltörlöd. Ilyeténképen türvetörülve magad is türelmetlennek bizonyulsz.

Nem egészen két esztendő eltelte után[5]) a bécsi, egri és sárospataki trinitáriusokra került a sor. Az 1783. december 9-én kelt eltörlő rendelet őket is mint olyan rendet sem-

[1]) 1786. jan. 6. H. D.
[2]) 1787. május 17. H. D.
[3]) 1782. febr. 26. H. D.
[4]) 1782. ápr. H. D.
[5]) 1784. jan. havában.

misiti meg, amelyre „ez idő szerint nincs semmi szükség". Ilyen körülmények között méltán tarthattak a többi szerzetesrendek is attól, hogy nemsokára rájuk kerül a sor. S valóban, alig egy-két nap mulva már az a hir kel szárnyra Pozsonyból,[1]) hogy már a pálosok, premontreiek, bencések és karmeliták s végül a ferencrendiek is felvannak véve az eltörlendők jegyzékébe, „Oh, bárcsak meggondolnák", sóhajt fel krónikairónk, amit a bölcs Salamon mond: „A szent életü emberek romlása az emberiség hanyatlására vezet." (Prov. 20. 25.)

A kassai ferencrendiek nemsokára bekövetkező végét jelentette sz. Ferenc világiakból álló III. rendjének, a tertiariusoknak megszüntetése.[2]) Az 1784. év julius 21-én irták össze az egyházi és világi hatóságok kiküldöttei a III. rend vagyonát, amely egyházi ruhákból. templomi fölszerelésekből és 200 forintnyi misealapitványból állott. A pénzt a szepesi kamara vette át, de hogy mi lesz majd az érte járó misék végzésével, arról még csak emlités sem történt.

A III. rend feloszlatásával csaknem egyidejüleg[3]) utasitotta egy felsőbb rendelet a konventet, hogy mutassa ki a koldulásokból, alapitványokból, mindennapi misék végzéséből stb. befolyó összes jövedelmeit, továbbá kiadásait, aktiv és passziv követeléseivel, megnevezvén azokat, akikkel szemben követelésein vannak, vagy akik nekik tartoznak. A helytartótanács az erre vonatkozó rovatokat, valamint a kitöltés módját illető utasitásokat nyomtatásban küldte meg a többi konventeknek is. Abban az időben a Salvatorianusok provinciájának, amelyhez a kassai konvent is tartozott, 959 tagja volt, ezek között 673 fölszentelt ferencrendi áldozópap, 34 fogadalmat tett, 57 fogadalom előtt álló növendék és 174 laikus fráter.[4])

A 1785. év nov. 19-én ismét ujabb rendeletet kapnak a helytartótanácstól, hogy a konvent alapitóleveleit hiteles másolatban küldjék fel.

[1]) 1783. jan. 24. H. D.
[2]) 1783. febr. 14. H. D.
[3]) 1784. május 21.
[4]) 1784. jul. 4. H. D.

A sürü egymásutánban érkező rendeletekből immár félreismerhetetlenül következtethették, hogy napjaik meg vannak számlálva. Bús hangulatban, de keresztényi megadással és lelkük szerzetesi alázatosságával néztek a küszöbön álló megpróbáltatások elé. Ilyen szorongatott lelkiállapotban ülik meg legnagyobb ünnepüket, rendi alapitójuknak, sz. Ferencnek ünnepét — az 1787-ik év október 4 én — utóljára. Máskor a hivek nagy sokasága zarándokolt templomukba még a a messze vidékről is, hogy buzgó lélekkel hallgassa meg az ünnepi szónokot és áhitatos imába merülten vegyen részt a nagy fénnyel és pompával végbement énekes és zenés istentiszteleten, ma: az örömünnepből gyásznap lett, mert a helytartótanács betiltotta az ájtatosságokat. A városi elöljáróság már évek (1782.) óta el volt el volt tiltva attől, hogy a hagyományos pénz és terménybeli könyöradományban részesitse őket ezen a napon, most meg fenyegetődzve irt a magistratusra a helytartótanács, amiért nem mutatván elő a gvardiánnak idejekorán a beszüntető rendeletet, a ferencesek megmerték az augusztusi porciunkula búcsút tartani. Nagyon valószinü, hogy a jobbára kath. magistrátus ezt szándékosan tette. József Türelmi rendelete sem talált Kassán szives fogadtatásra s a protestánsok csak lassan jutottak be, a polgárság tulnyomóan katholikus lévén, a városi képviselőtestületbe.[1])

Október 6-án üt végre a szepegve várt, végzetes óra. Éppen egyik buzgó hivükre, a III. rend egyik tagjára, Vitéz János megyei főszámvevőre hárult az a keserü feladat, hogy Kornis István szolgabiró és Obell Károly kamarai hivatalnok és az utóbbi irnoka kiséretében, mint királyi biztos, végrehajtsa a feloszlatást. A tágas ebédlőterembe egybehivott konvent előtt felolvassa megbizólevelét, majd pedig a sz. ferenceseket feloszlató királyi rendeletet. Ennek végeztével a rend tagjai a gvárdiánnal élükön leteszik az állampolgári esküt, mert hiszen József császár felfogása szerint, mint leendő vi-

[1]) Sem az 1782-iki, sem a következő évi január havi tisztujitáskor nem jut a városhoz hivatalba protestáns, söt kathólikust még csak nem is jelöltek. Az 1784-iki képviselő testületi választásnál már 2—2 kath.-al szemben 1—1 lutheránust jelöltek, de egyik se jut városatyasághoz. — H. D. i. h.

lági papok is az állam hivatalnokai lesznek. Átvizsgálják a cellákat, éléskamrát, levél- és könyvtárat, a helyiségeket lepecsételik és kulcsait a házi pénztár és a sekrestye kulcsaival együtt átveszik. Még aznap irták össze a házi és a templomi pénztár számadásait s a misealapitványokat; néhány nappal később a mesteremberek egész raja: aranyművesek, szabók, asztalosok, kőművesek, lakatosok, üvegesek stb. jelennek meg, hogy megbecsüljék és összeirják a rendház és a templom összes ingóságait s magát a két épületet is. Ez alkalommal foglalja le a sóhivatal számvevője a már előbb feloszlatott III. rend vagyonát is és végül a kertre is rákerül a sor, amelynek gyümölcsfáit — a nagyobbakat 2, a kisebbeket 1 frtra, illetőleg 30 krajcárra becsülve — összeolvassák.[1])

Azonban a kolostor és a templom teljes átadása még több hónapig huzódik el. A szendrői konvent hasonló eltörlése után megérkezik[2]) a provinciális és titkára is egy páter kiséretében; az ő jelenlétében adja át a gvárdián a templom arany és ezüst fölszereléseit: a szentséglartót, a kelyheket, gyertyatartókat stb. a biztosoknak, akik azokat nyomban lepecsételik s Budára való felküldés végett átadják a szepesi kamarának. Annyira üresen hagyták a templomot, hogy a még egyelőre itt maradt egy-két páter is a plébánostól volt kénytelen két kelyhet kölcsön kérni. Majd ők is egyenkint szállingóznak el a még fennmaradt rozsnyói, gyöngyösi, sebesi konventekbe. Végül már csak a gvardián, a vikárius, egy katecheta és két fráter maradt vissza egy-két napra, akikről ez idő alatt egy bőkezü jótevőjük gondoskodott, mignem az 1788. évi április 15-én ők is örökre búcsut mondanak Kassának. „III. Ferdinánd császár és magyar király hozott ide bennünket 1650-ben — végzi tudósitásait a krónikás — és II. József üzött ki, 1787-ben; tehát 137 éven át laktuk a kassai konventet visszatérhetési jogunkon." Amennyiben t. i. a körülbelül 1450-ben alapitott kassai konvent egész 1556-ig állott fenn, amikor is a kiütött vallási zavargások következtében elpusztult és csak 1650-ben állitotta vissza III. Ferdinánd.[3])

[1]) 1787. okt. 20. H. D.
[2]) 1788, márc. 6. H. D.
[3]) Hist. D. 5. 6 7. l.

A ferencesek eszerint összesen mintegy harmadfél századot töltöttek Kassán, mig a jezsuiták kassai tartózkodása meghonosulások idejétől, a XVII. század negyvenes éveitől 1773-ig terjed, tehát körülbelül másfélszázadot ölel fel.

A Kassáról letünt két szerzetesrend emlékét ugyan külsőleg a jezsuiták buzgalmából létesült Rozália templomon és a Fő-utcai Mária szobron kivül csak két templomuk és a mellettök szerényen elhuzódó Franciskánus- és Jezsuita-utca elnevezése tartja fenn külsőleg, azokat az elévülhetetlen érdemeket azonban, amelyeket mint a krisztusi szeretet apostolai, mint a vigasztalásra szorult embertársaik lelki gyámolitói, mint a nehéz sorsban sinylődők anyagi támogatói, illetőleg mint az egyház bátorszivü harcosai, és mint a magyar ifjuság lelkes oktatói és nevelői a kassai virágzó egyetemen és mint a hazai tudományosság kimagasló alakjai szereztek, ezeket az érdemeket és ezeknek az érdemeknek tiszteletet parancsoló emlékeit és hagyományait II. József császár meg nem semmisithette. De annak se állhatta utját, hogy az uj idők és a változott viszonyok uj életre keltsék a szerzetesrendeket, amelyeket ő, amint azt VI. Pius pápának irta[1]) mint olyan intézményeket távolitott el a vallásos élet köréből, amelyek nem tartoznak oda és amelyek az államhatalom érvényesülését korlátozzák. Megujhodásuk az Isten, az emberszeretet, a közművelődés és ezzel éppen az állam legjeleutősebb érdekeinek szolgálatára szentelt egész élettevékenységük fényes cáfolata II. Józsefnek.

II.

Miután azoknak az egyházat illető beavatkozásainak a tükrében mutattuk be az éppen emiatt „sekrestyés"-nek nevezett császárt, amint őt Nagy Frigyes „mon frere sacristain"-nek: sekrestyés testvérének nevezte — amelyekkel a szerzetes rendek s ezek között a kassai ferencrendiek benső életét akarta szabályozni és amelyekkel utóbb egész létükre ha-

[1]) Erinnerungen an den Besuch des Papstes Pius VI. in Wien. Neue Fr. Pr. 1912. szept. 12. számában közölve Józsefnek Pius pápához intézett négy levele.

lálos csapást mért, nem lesz érdektelen, ha az ő személyét és egyéniségét is megismerjük és pedig szem- és fültanuk aprólékos, de jellemző följegyzései alapján.

A városi jegyzőkönyveken[1]) kivül főforrásunk itt is a ferences krónika, amely nemcsak a II. Rákóczi Ferenc nemes alakját örökiti meg, aki kassai tartózkodásai alkalmával a mindennapos istenitiszteletet, tudvalevően a ferencesek templomában hallgatta és nemcsak a kolostor főuri származásu tagjának, a hét izben is rendi szökevénynyé lett Andrássy Miklós bárónak, a kurucvilág hirhedtségét mindig kiemelő „dervis generálisának" kalandos életéhez nyujt adalékokat, hanem II. József kassai látogatásait is leirja, részben közvetlen tapasztalatokra, részben pedig szavahihető értesülésekre támaszkodva.

József császár többször is beutazta Magyarországot. Ilyenkor csak csekély kiséretet vitt magával és mellőzött minden fejedelmi fényt és pompát; egyedüli célja az volt, hogy az ország viszonyait és a közállapotokat s hadseregét közelebbről is tanulmányozza és megismerje, örömest forgolódott a nép között és jó szivvel-lélekkel segitett ott, ahol lehetett. Naplónk szerint Kassán négy izben fordult meg[2]).

Első izben az 1770. jun. hó 4. napján jelenik meg. Miután ugyanis megtekintette Nagyváradot és Tokajt és szemlét tartott katonái fölött Maklár mellett és egyebütt, Tokajon keresztül Munkácsra ment és onnan Zemplénen át, mindenütt parasztlovakon utazva este 8 óra tájban betoppan Kassára. Ámbár nem egészen váratlanul, mert amikor pár héttel ezelőtt négy lovasezred ütött tábort Kassa alatt, már akkor hire kelt, hogy a császár Kassára is eljön. A külváros egyik vendéglőjében, a „Zöldfá"-ban készitettek neki szállást, azt azonban nem fogadta el, hanem ahelyett a városban, az „Aranycsillag"-hoz cimzett fogadóban kivánt megszállni. Rokona, Albert főherceg társaságában jött, egy-két tábornoka pedig szekereken követte, mig maga az uralkodó hol szekérre ült,

[1]) Kassa v. levt. Protoc. Anni 1784. f. 245—249.

[2]) 1770. jun. 4-én, 1773. jul. 22., 1783. julius 3. és 1786. augusztus 12. H. D. i. h.

hol pedig lóháton nyargalt kisérete előtt. Magatartásában nyoma sem volt a gőgnek, nem tartott semmitől s ezért katonai őrség sem vette körül.

A ferencesek szerényen megkérdezték a császár egyik emberét, hogy vajjon üdvözöljék-e a felséget vagy sem? Mire azt a választ kapták, hogy bizony az aligha volna a császár inyére, jobb lesz, ha nem is mutatkoznak. De végre is a plébános rájuk üzent, hogy ők is tisztelegjenek az uralkodó előtt; a gvárdián ki is ment másik három társa kiséretében, ott voltak a jezsuiták is, azonban a császár elé nem bocsátották őket, azzal az indokolással pedig, hogy a császár nem szereti a tisztelgéseket. Hanem annál szívesebben fogadta azokat, akik ügyes-bajos dolgaikban az ő segitségéhez folyamodtak, ez okból uton-utfélen készséggel vette át a neki nyujtott kérvényt bárkitől is.

Másnap — éppen pünkösd harmadnapja volt — gyalog ment át Albert főherceggel, csupán tisztjeitől kisérve, az Erzsébet-székesegyházba, amelynek kapujában káplánjai és a szerzetes-papság élén a plébános fogadta s a belépő fejedelemnek átnyujtotta a szenteltvizhintőt. Végig hallgatván a szentmisét, amelyet kápjánjai segédletével maga a plébános végzett, mialatt Alberttel együtt a szentélyben elkészitett külön helyen ült, a templomból eltávozva a vár falait vizsgálta meg s utána megtekintette a katonai élelmezési raktárt, mert ennek az utjának főképen katonai célja volt. Az „Aranycsillag"-ban végbement ebéd után, amelyre a szepesi kamara feje, Orczy főispán és más urak is hivatalosak voltak, lóra pattant és kilovagolt a városból, hogy szemlét tartson a katonaság fölött.

Harmadnap, amint a felső kapun a kaszárnyák látogatására ment, a ferencesek kolostorához érve beüzent, hogy ma náluk akarja a misét meghallgatni. Erre sietve két ideiglenes, emelvényszerü imazsámolyt ácsoltak össze a fráterek, az egyiket a felség s a másikat Albert számára. Majd palástot öltve, sietve a templom kapujához vonultak, hogy fogadják a magas vendéget, aki nem sokára meg is érkezett, gyalog, csupán Albert és egy katonatiszt kiséretében. Meghintvén magokat szentelt vizzel, gyors léptekkel siettek a templomon

MISKOLC

végig s a császár, jobbján Alberttel egy nesen a templom hajójának első padsorába ült le, a felajánlott imazsámolyt egy tiltakozó kézmozdulattal utasitotta vissza, sőt a térdeplésre nyujtott párnát sem fogadta el. Az istentisztelet befejeztével ismét a templom ajtajáig kisérték ki ferenceseink a fejedelmi vendégeket, ahol ugy a császárnak, mint a főhercegnek odanyujtották ismét a szenteltvizet. A császár egyszerü, földszinü, német szabásu egyenruhát viselt, amely a naptól már kissé megfakult; egy közönséges nemes ember benyomását tette, aki legkevésbé sem dölyfös. A ferenciek templomából gyorsan átsietett az „Aranycsillag"-ba[1]) ahol ujra sok folyamodványt vett át.

Ezen a napon több megyei tisztviselőt láttak vendégül a ferencesek; ezek nem győzték magasztalni a császár emberséges voltát, nyájasságát és leereszkedését ugy az urakkal, mint a néppel szemben. Azzal is mindenkit megnyer, hogy a köszönést udvariasan, fövegét leemelve viszonozza. A fuvardijat mindenütt megfizeti és pedig bőkezüen.

Ez alkalommal részt vett az iderendelt ezredek hadgyakorlatain is. Jellemző, hogy amint egy Szilágyi nevü káplár leesett a lováról, ő maga is leugrott, hogy fölsegitse.

Minden érdekelte, csupán az ujonnan renovált kamarai épületet és a jezsuita kollégiumot hagyta megtekintetlenül.

Eltávozása előtt felszólitotta a magistrátust, hogy számitsák fel itt tartózkodása költségeit. Az elöljáróság vonakodására pedig maga küldött át 12 aranyat.

Két napi itt időzés után, a reggeli órákban hagyta el a várost és Budaméren keresztül Eperjesre ment. Eltávozásakor megjelentek a város s a megye urai és a papság, a ferencesek jelenlétére nem volt szükség. Érdekesen jegyzi meg krónikásunk: „Hogy mi haszon háramlik majd a hazára a császár eme utazásából, azt majd a jövő mondja meg. Ez idő szerint az a legnagyobb haszon, hogy az utakat rendbehozták". Bizony kérdés, hogy az ez alkalommal tett megfigyeléseinek nem volt-e némi részük éppen a szegény barátok sorsában is?

[1]) A régi muzeum épülete volt ez, az Andrássy-házzal szemben levő kaszinó-épület helyén.

József második kassai látogatása 1773. julius végére esett, amikor is Erdélyből jöve három tábornokával, Laudonnal, Nosztitzzal és Peregrinivel, voltaképen csak átutazóban volt Kassán, ahonnan Hanusfalván és Homonnán keresztül Lengyelországba ment.

Ugyanilyen természetü volt az 1780. aug. 17-iki utja is, amikor Ladomériából és Galiciából jöve, az alsó külvárosban állapodott meg, amig a lovait felváltották. A városba bejönni nem akart, mert valami okból neheztelt a magisztrátusra. Ezuttal is nagy néptömeg vette körül és sokan folyamodtak hozzá támogatásért.

Kassát közelebbröl érdeklö látogatása volt József császárnak az 1783-iki, amelynek emlékét a város jegyzökönyve is megörökitette. Julius 3-án, délután 5 óra tájban lepte meg a kassaiakat, mert voltaképen csak másnapra várták. Ezuttal is csekély környezettel Colloredo gróf és Czettner generális társaságában jött, néhány szolgától kisérve s ezuttal a város fogadójába, a Fekete Sas-ba szállt. Kipihenvén az ut fáradalmait, a fourak és katonatisztek kihallgatása után a város fobiráját Klestinszky Józsefet fogadta, aki mindenekelött alázatosan kérelmezte, hogy a Forgács-bástyában elhelyezett puskaporraktárt, amely közelsége miatt a lakosságra nézve veszedelmes lévén, más alkalmasabb helyre kegyeskedjék áttétetni. A császár a kérelem méltányos voltát belátva, azonnal elrendelte, hogy egy, a várostól messzebb eső területen egy ujabb puskaporraktárt épitsenek, az épitkezés költségeit majd az állam viseli. Helyszini szemlét tartván a Forgács-bástya tájékán, meghagyta egyszersmind, hogy mellette kaput nyissanak a várfalon, mivel a közlekedés érdekei ezt igy követelik. Megtekintette az összes katonai épületeket, a kórházat, a roskatag állapotban levö hadszertárt, amelyet kijavittatott, megfordult a katonai árvaházban, amely mintegy 48 gyermek részére volt berendezve, de az épületet nem találta erre a célra alkalmasnak s más célszerübb hajlékot kivánt a katonai árvák részére, akik között 20 aranyat osztott széjjel.

Ellátogatott az akadémiára is, ahol barátságosan elbeszélgetett a tanárokkal iskolai dolgokról.

Figyelmét az ujonnan épült városháza sem kerülte ki és

bizony talált is rajta kifogásolni valót, t. i. az erkélynek a vékony oszlopokon való elhelyezését rótta meg, műépitészeti szempontból. Jellemző, hogy itt is inkább a gyakorlati élet embere nyilatkozik meg, semmint a műértő, aminthogy tudvalevően a szépművészetekért nem is rajongott nagyon.

Nagyon érdekelte a város selyemhernyó-tenyésztője. Kérdezősködéseire a főbiró felvilágositotta, hogy a selyemhernyók fenntartásához szükséges eperfa április végén vagy május elején virágzik, ha ugyan le nem fagy és hogy a lefolyt évben össze-vissza nyolc font selymet kaptak, mire József megjegyezte: „Eszerint tehát a selyemtermelésre sokkal több pénzt fordittok, mint amennyi hasznotok van belőle. Minek is foglalkozik ezzel a város, hagyjátok ezt a lakosságra és ne vegyétek ki a kenyeret a kezükből. Különben is melegebb vidékekre való ez, mint amilyen például Tót- és Horvátország. Maradjatok csak ti a lennél!"[1]) Ez a császári nyilatkozat ugyan felért egy kis orral, de azért a legkevésbé sem zavarta a városi közgyülést abban, hogy a felséglátogatásról szóló hivatalos birói jelentést nagy lelkesedéssel vegye tudomásul. Főkép a puskaporraktár áttelepitésére és a Forgács-utcai 3-ik kapu[2]) megnyitására vonatkozó intézkedés keltette a legnagyobb örömet. Felbuzdulásukban nyomban elhatározták, hogy a nagy nap emlékére az uj várkaput József-kapunak nevezik el s föléje a felség képét helyezik, a három kassai látogatást megörökitő felirattal.[3])

József császárnak ez a látogatása[4]) igen rövid ideig tartott. Másnap kora hajnalban tovább utazott Semsén keresztül Jászó felé, ahol Csák Gellért, a premontreiek akkori prelátusával beszélgetett, majd Jászót is elhagyva, Felsőmecenzéfre ért. Itt Zinger Fülöp, prem. r. plébános fogadta nagy néptömeg élén, karingben és stólával. Az érkező császárnak négy ünnepi ruhába öltözött leány virágot és friss cseresznyét nyujtott át s a mecenzéfiek hódoló emlékiratát. A virá-

[1]) „Maneatis vos penes vestrum linum!" A ferencrendi krónikás szerint: „Maneatis vos penes vestrum vinum!"

[2]) Északon és délen volt a másik kettő.

[3]) Kassa v levt. Prot. 1785 i. h.

[4]) Az Annales Univ. Sup. Hung. tévesen teszi 1782-re. 74. l.

got ugyan nem fagadta el, hanem a cseresznyéből evett s az irást is átvette. A plébánoson azonban megakadt a szeme s nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze, hogy miért van templomi ruhába öltözve, amire a premontrei azt felelte szerényen: „Mert ez a ruha Felség megilleti az apostoli királyt!"[1]) József szótlanul vette a választ tudomásul.

Szabó Adorján.

[1]) József kassai látogatásait l. a H. D. id. h.

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

Politikai és hadi történet.

1.

Perényi István özvegye, Frangepán Izota, Nagyidán kelet nélkül irt levelében tudatja a kassai tanácscsal Lajos király szomoru halálát.[1]) A megüresedett trón birtokáért csakhamar megindult a harc

Szapolyay János még az 1526-ik évben tudatja Abaujvármegyével, hogy a rendek királyukká választották s egyuttal meghagyta, hogy az ország szükségére megszavazott portánként egy forintnyi adót szedjék be.[2]) Királya érdekében *Verbőczy István* megkeresi leveleivel ugy Abauj-, mint Tornavármegyét s ennek főispánját, Derencsényi Miklóst.[3])

Mindennek ellensulyozására Ferdinánd király 1527. junius hó 27-én kelt, nyomtatott felhivásokkal árasztja el az országot, melyben hivatkozik a III. Frigyes és I. Miksa császárokkal kötött szerződésekre s hűségesküre hivja fel a vármegye rendeit; kijelenti továbbá, hogy Szapolyay Jánosnak királylyá való megválasztása és megkoronázása jogtalan cselekedet volt s az erdélyi vajda hiveit pártütőknek bélyegzi.[4])

Abaujvármegye örökös főispánja, Perényi Péter a Ferdinánd király h:ve volt s ebben hűséges szószólóra akadt alispánjában s fűzéri várnagyában, Némethy Miklósban.[5])

[1]) Történelmi Tár. 1895. 390. lap.

[2]) Kassa város nyilvános levéltárában, lajstromozatlan.

[3]) U. o., lajstromozatlan.

[4]) Kassa város nyilvános levéltára, 1143. sz. A következő utalásokban, melyek a Kassa város levéltárában levő oklevelekre vonatkoznak, csupán az oklevél sorszámát adjuk.

[5]) 1213/10.; 1365/102.

Az ősz Kékedy András és Kassa városa szintén Perényi példáját követik.[1]) Kassa fontossága, különösen stratégiai tekintetben mindinkább kezdett kitünni, amiről a következő kétszáz év alatt környékén megvivott harcok tanuskodnak.

Ily hatalmas ellenzékkel szemben a János királyhoz szitó s a vármegye déli részén birtokos kisnemesség, amely vezéréül az 1516-ik év óta Abaujban birtokos *Rákóczy Ferencet* tekintette, tehetetlen maradt.[2])

A versengők harcra készülődtek, hogy a fegyver döntésére bizzák ügyük igazságát. Révay István és Serédy Gáspár Ferdinánd-párti kapitányok Sáros-Patak mellett táboroztak[3]) s az 1527-ik év folyamán tüzben-lángban állt a felvidék. A János-pártiak a borsodi Szendrőt ostromolják, de Bebek Ferenc visszaüzi őket.[4]) A harc lobogó tüze csakhamar átcsapott a szomszédos Abauj- és Tornavármegyékbe. Verbőczy várai közül Szádvárát Bebek Ferenc elfoglalja,[5]) majd Torna ostromára indul, amely alá Nyáry Ferenc, Horváth János és Nagy András vezérlete alatt gyülekezett az ellenség s győzelmet arat rajtuk.[6])

Még ez évben Salm Miklós megvette Regéc és Boldogkő várakat.[7])

Ferdinánd két kapitánya mellé 1528-ban Fekethe Miklóst rendeli társul,[8]) majd Kaczianer János, Török Bálint és Pekry Lajos vezérlete alatt sereget küld a felsőrészek védelmére.[9]) Zylády Péter egri kanonok siet Kassával tudatni, hogy a sereg 7000 gyalog — amint megjegyzi, a lanczkenetek virága[10]) — és 2000 huszár 32 ágyuval utban van.

Kaczianer március hó elején Garadnán tábort üt[11]) s a

[1]) 1213/46., 1255., 1365/124., 1431.
[2]) 1172.
[3]) 1140.
[4]) 1192.
[5]) 1278., 1279.
[6]) 1198, 1213/11., 1213/30.
[7]) Szilágyi. A magyar nemzet története. V. Kötet. 52. l.
[8]) 1224., 1228.
[9]) 1150., 1233.
[10]) 1303., „Flores militum lanczkenethorum".
[11]) 1334.

Felső-Mérán megtartott gyűlésből fogadja Abaujvármegye hódolatát.[1])

Március 8-án Kassa alatt, Szinánál megütközött János királylyal. „A harcban János személyesen résztvett s a legnagyobb veszélynek tette ki magát, mert emberei mellette hullottak el. Vitézül küzdtek a lengyelek s a gyalogság egy része. Mindazáltal a csata a magyarok teljes vereségével végződött s maga János király csaknem foglyul ejtetett. 300 lengyel katona holtteste boritotta a csatatért, több zászló, nehány lengyel ágyu, töméntelen szekér és podgyász jutott a győztesek kezébe."[2]) Itt nyerte a vérkeresztséget — János király pártján — a marha-*hajtókból* vitéz katonasággá vedlett *hajduság*.[3])

A győztes Kaczianert, mint az egykoru Szerémi György megirta, a német érzelmü Kassa nagy örömmel fogadta.[4])

A pihent sereg Szepsinek fordult;[5]) majd Torna alá jön s a várat elfoglalta,[6]) melyet Ferdinánd király vyngárthi Horváth Gáspárnak adományoz.[7])

A győzedelmes csatákkal azonban nem derültek fel a béke napjai a vármegye népére. Ellenség és barát katonasága egyaránt élte világát a falvakon. Serédy tábora Ardót dulja,[8]) azután Szántón, Forrón, Göncön éli ki a föld népét.[9]) Bebek Ferenc hada Somodiban jár.[10]) Göncön Serédy hadai nyomában a Jánospártiak, Kállai Vitéz János és Nagy László vezérlete alatt fosztogatnak;[11]) majd Homonnay Drugeth Ferenc embereivel jönnek Athinay Simon, Dóczy János, Kún Gotthárd és Csicseri Orosz Zsigmond,[12]) foglyul ejtvén a

[1]) 1362.
[2]) Szilágyi. A. M. N. T. V. K. 57 l.; K. v. lt. 1335.
[3]) 1281.
[4]) Szerémi György emlékirata 242 lap.
[5]) 1336.
[6]) 1337., 1338.
[7]) K. v. lt. 1225.
[8]) 1314.
[9]) 1323., 1326., 1365/114.
[10]) 1282., 1283.
[11]) 1365/114., 1365/123.
[12]) 1365/124.

Ferdinánd-párti Farkas Lászlót, aki cserében a Kassán fogságban tartott János-párti nemesekért megszabadul.[1]) Athinay embereivel, akikhez a két Kékedy, Antal és János is csatlakoztak, innét Telkibányára tört.[2]) Mindezeknek hirét Némethy és Kékedy András adja tudtul Kassa városának.

Kállai Vitéz János Szepsiből fenyegeti meg Kassa németpárti biráját Kakuk Mihályt, hogy ne ingerelje a város polgárságát János király ellen.[3]) Kassa lakosságának annyiban is oka volt a haragra, mert az ellenség Nagy László vezérlete alatt a város és a polgárságnak a vármegyében fekvő szölleit leszüretelvén, nagy kárt okozott nekik.[4])

Az 1529-ik évvel sem virradtak békésebb napok Abaujvármegyére. Kaczianer hadával sorra tábort jár Szikszón, Göncön, Szántón, Bárczán[5]), addig az ellenség Füzér várát nyugtalanitja s a vár alatt levő istálliókat felgyujtja.[6])

Kaczianernek alkalma volt meggyőződni, kivált a Szikszóvidéki nemesség ellenséges érzületéről s ezért uj hűségeskü letételét követelte a vármegyétől, amelyet a rendektől Herberstein Rupert alkapitány és Kassa városa vettek ki.[7])

János király még az előző évben a lengyelországi Tarnovból rendeletet küldött Abaujvármegyéhez, melyben meghagyja, hogy az adót részére fizessék meg s a beszedéssel Athinay Simon ujhelyi várnagyot bizta meg.[8]) 1529-ben pedig Rákóczi Ferencet értesiti, hogy a felsőrészek védelmét Ráskay Gáspár nógrádi főispánra bizta, akinek utasitásait kövessék.[9])

Nagy csapás érte Ferdinánd pártját, hogy ez év julius hó 28-án Perényi Péter nejével s egyik fiával a János-pártiak fogságába esvén, hogy szabadságát visszanyerje, ezeknek párt-

[1]) 1365/98.
[2]) 1365/145.
[3]) 1365/80.
[4]) 1374.
[5]) 1333, 1360, 1361, 1374, 1419, 1420, 1421, 1422, 1435/34, 1435/64.
[6]) 1435/17.
[7]) 1419, 1396.
[8]) 1241.
[9]) 1372.

jára állt;[1]) amit Bebekék siettek megbosszulni azzal, hogy Görgőt, a Perényi birtokát elfoglalták.[2])

1530-ban Boldogkő birtokáért folyik a harc; a várat a János-pártiak árulással bevették s visszavivásáért Bebek Ferenc és Herberstein Rupert megjelentek falai alatt, de sikertelenül.[3])

Igy jutott 1536-ban Kassa is János király kezére s maradt utódja birtokában 1552-ig, megerősitvén a Szapolyayak uralmát a vármegye északi részén is; a német Gönc (1545.) Izabella királyné kassai főkapitányának, Czeczey Lénárdnak fogadja parancsait.[4])

A hűtlen Kassa érdemetlenül meglakol. Ferdinánd Forrót és Garadnát, a város birtokait, továbbá Aszalót és Felső-Zolczát Serédy Gáspárnak zálogbaveti ennek 4500 rajnai forintra rugó hadiköltségei fejében.[5]) Kassa később hosszu per utján jut ismét birtokai tulajdonába.

Ferdinánd 1553-ban a kezére visszakerült Felsőmagyarország főkapitányává Feledy Eustáchot nevezte ki[6]) s a következő évben elrendelte Kassa megerősitését, meghagyván ugy Abauj-, mint Tornavármegyének, hogy a munkálatokhoz a főkapitány megkeresésére a jobbágyságot és igás marháit rendeljék ki.[7])

1556-ban Nagyida is — elfogyván a várvédők puskapora — meghódol.[8])

2.

A mindinkább terjeszkedő törökséget hóditó utjában a Hernád völgyén Kassa állitotta meg, amelyen a pogány sohasem uralkodott. „Ez szomszédság" azonban — irja Drasko-

[1]) 1373.
[2]) 1435/68.
[3]) 1465., 1498/58. és lajstromozatlan.
[4]) 1642.
[5]) 1703.
[6]) 1689.
[7]) 1716., 1717.
[8]) 1824/18.

vics Gáspár Jászóról Kassának (1562.) — „titkon lassan-lassan mind megholdul."[1])

A török a lakosság ezreit vitte ki az országból örökös rabságra, mig az elökelöbb foglyoknak váltságdijért — *sarcért* — szabadságát visszaadta. A hatalmas Mágóchy Gáspár, tornai főispán 1562-ben török rabként ült Fülek várában. Ura nevében tornai káplánja, Balog Ferenc járta meg Kassát, hogy „másfélezer forintot zálogra felvegyen sarczolásra," melyhez maga a város 200 frttal járult hozzá.[2])

A következő évben Bebek Györgyné, Pathócsy Zsófia Konstantinápolyban rabságban sinylődő ura érdekében fordul Kassához pénzbeli segitségért.[3])

Az ellenállás szervezése végett 1564-ben[4]) Báthory András és Zay Ferenc, a felsőmagyarországi főkapitány a szomszédos Szepes-, Sáros-, Abaujvár-, Zemplén-, Borsod-, Ung-, Szabolcs- es Beregvármegyék alispánjait s elökelöbb nemeseit Eperjesre gyülésre hivta össze, amelyben Abaujvármegyére nézve elhatározták, hogy az ágyuk vontatására Perényi Gábor egy szekeret, egy embert és négy lovat, Dobó István két szekeret, négy embert és tizenkét lovat. Alagi János egy szekeret, két embert, 1 at lovat, Draskovics a jászai prépost, Magóchy Gáspár és Lossonczy István özvegye, Pekry Anna, Szaláncz urnője[5]) egyformán egy szekeret, egy embert és két lovat, Báthory András egy szekeret, egy embert és négy lovat s ugyanannyit állit elő Abaujvármegye nemessége közösen. Az élelmiszerek árát a következőképpen szabták meg u. m. egy köböl zab 15 denár, árpa 20 d., rozs 20 d., buza 40 d., alábbvaló (tritici mixti) 25 d., a marhahus fontja 1 denár, sertés vagy juhhus szintén 1 d., a buza iczéje 9 d., alábbvalóé 1 d., egy csirke 1 d., tyuk 2 d., kappan 3 d., lud 4 d., malac 4 d. A következő évben Beregszászban e határozatokat megujitják azzal, hogy szükség esetén az ágyuk vontatásához szükséges szállitó eszközök számát megkétszerezik

[1]) 2387.
[2]) 2384., 2392/11., 2446/101., 2528/77.
[3]) 2446/44.
[4]) 2682.
[5]) 2652/119.

s ha szükséges, a vármegyék elrendelik a nemesi felkelést. A háboru kitörése esetében Abaujvármegye 700 köböl lisztet és 700 köböl zabot ajánlott meg s elszállitását is a szükséghez képest Kassára, Leleszre, vagy Kisvárdára. Az élelmiszerek árát is ujólag megszabták s a buza köble 50 denár, alábbvalónak 40 d., rozs 33 d., árpa 33 d., zab 25 d. lesz; marhahus fontja lesz 1 d., sertéshus 2 d., egy juh bőre nélkül 33 d., eleven 40 d., csirke 2 d., tyuk 3 d., kappan 4 d., lud és malac 5 d.,

A háboru a törökkel 1566-ban kitört s Schwendy Lázár az ujonnan (1565.) kinevezett felsőmagyarországi főkapitány személyesen indult a táborba. Augusztus havában azonban már visszatérőben van s a hónap 13-án Szikszón, szeptember hó 1—4-ikéig Mérán, 8—22-ig Szinán táborozik.[1])

A török október hó első felében egész Enyiczkéig merészkedett[2]) és Szegedy Gergely siralmas énekében megrenditően irta le a föld népe szenvedését.

Schwendy 1567. január hó közepén Szádvárát rövid ostrom után bevette[3]) s tüzérségét Szepsi, Nagyida és Jászó községekben helyezte el téli szállásra, utasitván Kassát, hogy oda élelmet és takarmányt szállitson.[4])

A török hatalom terjeszkedése mindinkább fenyegette a vármegyét s egyes csapatok dulva-fosztogatva csaptak be területére; Felső-Szendet 1575 előtt felégették[5]), 1578-ban Szikszót dulták fel.[6]) A felsőmagyarországi kapitányoknak folyton résen kellett állaniok, hogy e rabló csapatoknak utját állják s ezért a közlekedés gyorsaságáról gondoskodnak; 1579-ben a kassai alkapitány felhivja a vármegyét, hogy a Göncre vezető hidakat állitsa helyre.[7])

A szomszédos Tornában a lakosság nem egy helységből *elfutott* a pogány elől, igy Komjátiból.[8])

[1]) 2742, 2744, 2745, 2749, 2764/124.
[2]) Városi jegyzőkönyv.
[3]) 2813, 2824.
[4]) 2825.
[5]) 3260.
[6]) 3473/45.
[7]) 3524.
[8]) 3772/40.

1588-ban ismét Szikszót érte a romlás. A hódolni nem helységet és vidékét dulta-fosztogatta mintegy 11,000 emberből álló pogány had, rabláncra fűzvén a lakosságot. A vitéz Rákóczi Zsigmond egri kapitány ekkor magához rendelte a kassai, füleki, ónodi és diósgyőri őrséget, Széchy Tamást, Homonnay Istvánt, a zempléni fölkelő hadakkal; eljöttek Tokajból Roussel Péter kapitány sárga, veres és fekete hajtókás vasasnémetei s a Rákóczi vezetése alatt levő had október hó 8-án elszántan vetette magát az ellenségre. De az első összecsapásnál a tulnyomó számban levő török győzött. Rákóczi megismételte a támadást s a törököt teljes vereség érte. A győzelem nagy örömet keltett s Abaujvármegye[1]) a következő évben tartott közgyűléséből a magyar és német győztes katonaságot hálája jeléül bőkezűen, tetemes mennyiségű terménynyel ajándékozta meg.[2])

1590-ben sz. György tájban a tatárok felégették Restét és Semsey Miklós udvarháza is elhamvadt.[3])

A katonaság mind sulyosabb csapásként nehezedett a vármegye lakosságára s ugy a birtokos nemesség, mint a jobbágyság feljajdult miatta. 1590-ben Zemplénvármegye tanácskozásra hivta egybe ez ügyben a szomszéd vármegyéket és városokat, Abaujt és Kassát is.[4])

Az állapotok azonban nem javultak s Garadna kára a következő évben mintegy 200 frt volt s amint földesurukhoz, Kassához irt levelükben[5]) mondják: „eluntuk volna az sok kóborló hadat, mind németeket s mind peniglen katonákat."

1597-ben a Göncön fekvő katonaság zaklatja a forrói és garadnai jobbágyságot[6]) s Garadna könyörög Kassához (1598.), hogy „ő felségétől, Maximiliántól szerezzen egy oltalomlevelet, mely mellett tudjunk megmaradnunk, mert bizony szintén el kell fogyatkoznunk a sok hatalmasok miatt"[7])

[1]) Korponay János, Abaujvármegye monographiája, II. k. 70. lap.
[2]) 4070/57.
[3]) 4226/65, 4226/74.
[4]) 4225.
[5]) 4331/15.
[6]) 4718/29.
[7]) 4791/75.

A király képétől nyert oltalomlevel „mégis használt, ha nem egyébtől, a gyalogtól;" de „az bologna kapitány — elvette (t. i. az oltalomlevelet) s ételt italt mindennap adtunk, szerte tartottuk, semmiképen kedvét nem találtuk, hanem szerte veret bennünket mind férfiát, mind peniglen asszonyi állatot"[1])

A *hosszu háboru* miatt ideig-óráig a nemzet türelemre volt kárhoztatva s készséggel teljesitette mindazt, amit fenmaradása érdekében cselekednie kellett. 1594-ben Rudolf király nevében Mátyás királyi herceg meghagyta Pethe Márton váradi püspöknek s jászai prépostnak, Teuffenbach Kristóf felsőmagyarországi főkapitánynak, Báthory Istvánnak és Forgách Simonnak, hogy részleges országgyülést hivjanak egybe, melyen a török hadi mozgalmai ellenében való intézkedések iránt határozzanak. A gyülés helyéül Hatvant, majd Tarcalt tüzték ki[2]) s végül is julius hó 29-ére Szántóra hivták meg a vármegyéket.[3]) A föld népe is készülődött az ellentállásra s Forró[4]) olmot és puskaport kér Kassától, mert „nagy félelemben vagyunk mind éjjel-nappal" s „elvégeztük magunkban, hogy az templomban szorulunk; minthogy soknak nincsen lova, nem mehetünk messze az téli időn hanem oda kell szorulnunk". Miksa királyi herceg elrendeli, hogy a Gönc mellett a Hernádon átvezető hidat helyezzék jókarba, hogy ágyukkal is járhassanak rajta.[5])

Eger elestének hirére Teuffenbach főkapitány és Pethe Ferenc püspök ismét részleges gyülést hirdetnek Kassára.[6]) Az egész vármegye táborhellyé alakul s mig Teuffenbach Hernád-Németiben táborozik,[7]) a sárga hajtókás németek Selyeben,[8]) a felkelő nemesség Mérán száll táborba[9]) s a kassai

[1]) 4843/86.
[2]) 4393, 4394, 4395.
[3]) 4396.
[4]) 4467/32.
[5]) 4481.
[6]) 4620, 4621.
[7]) 4629.
[8]) 4636/58.
[9]) 4545/63.

gyalogosok a szikszói végházban örködő csapat számát gyarapitják;[1]) Szepsiben (1598.) veres és sárga hajtókás német lövészek ütnek tanyát.[2])

3.

A 17-ik század első éve a sivár küzdelmek folytatását hozta a vármegye népére Vécsén kelt s Kassához intézett levelében[3]) irja Vécsey Sándor: „— nyilván vagyon kegyelmeteknél, mely igen nagy fenekedése legyen a pogányoknak, töröknek, tatárnak ide Kassavölgyére, azt sem tudjuk, mely nap ellep és elborit bennünket." Két szakálost és port kér, hogy Vécse, Szölled és Garadna jobbágyaival egyetemben megvédhessék magukat. A megerősitett templomok, a helységek bekeritése divatba jön s Vécsén is „az templomot tapaszos palánkkal" keritették körül.

1612-ben „az gönci város végén való kaput" emlitik.[4]) Szepsi város alsó kapuján (1643.) virrasztók őrködnek[5]); a garadnaiak is bekeritették falujokat[6]) s a bölcs példát követték a többiek.

A töröktől, némettől egyaránt szorongatott alkotmányát és lelkiismereti szabadságát veszendőbe látó nemzet készséggel csatlakozott Bocskay zászlói alá.

Lippay Balázs, a magyar keresztyén vitézlő rendeknek főkapitánya — igy nevezte magát — 1604. október hó 28-án, Göncön kelt felhivásában[7]) kijelenti, hogy „az igaz hit mellett s Magyarország mellett s az Istennek templomi mellett" fegyverkeztek fel, látván „az mi keresztyén nemzetségünknek s édes hazánknak eddig való nagy inségét, nyomoruságát." „Ti kegyelmetek közzül is" — igy folytatja — „csak egy sem vala, az ki az német nemzettől áruló nevet nem hall vala, viszontag hitünkben s keresztyén vallásunkban is az gonosz

[1]) 4672, 4718/124.
[2]) 4729.
[3]) 4908/7.
[4]) 5464.
[5]) 7011/9.
[6]) 7145/12.
[7]) 5099/39.

lelkiismeretü, pogány ember, mint háborita." Felhivja a vármegyét, hogy gyüljön Bocskay győzedelmes zászlói alá, mert „mi Magyarország mellett, az igaz hitnek vallásáért kezdettük el ezekkel a hadakozást, hogy az igaz hit köztünk megmaradjon, Magyarország békességre forduljon."

Midőn Bocskay István november hó utolsó napján Göncön megjelent, Abaujvármegye rendeit már ott találjuk táborában s hozzácsatlakoztak Homonnay és Mágócsy, a zempléni és a tornai főispánok[1])

Basta seregével nem juthat be többé székhelyére, Kassára; november hó 29-én Szendrőn van[2]) s innét Eperjesnek vette utját.

A háboru veszedelmeit most sem kerülte el a vármegye s Olcsvárt a Bocskay seregét követő hajduk, török és tatár rendetlen sereg feldulta.[3])

Bocskay halálával (1606. dec. 29.) a hajdukkal gyült meg a baja a vármegyéknek. Nagy András, a mezei vitézek főkapitánya alatt 1607. november 17-én Petriből üzennek Abaujvármegye alispánjának, hogy küldje el követeit „beszélgetésnek okáért."

A felkelő nemesség Forgách Zsigmond vezérlete alatt december hó 19-én Göncön szállt ellenük táborba.[4])

A felső részek lecsendesitését a következő évben Mátyás királyi herceg Illésházy István nádorra, coborszentmihályi Czobor Mihályra és Lónyay Andrásra bizta, akik julius hó 24-ére Kassára gyűlést hirdettek az érdekelt vármegyéknek s Illésházy még augusztus hó 3-án is Kassán van[5]) A gyűlésre Abaujvármegye Melith Vid alispánt, Mladossevics Pétert, Kékedy Györgyöt és Fáy Istvánt küldte ki s részükre 400 frtot szavazott meg.[6])

A vármegye már Gönczön április hó 26-án tartott gyűlésében szigoru határozatot hozott azon nemesek ellen, akik

[1]) 5074.
[2]) 5098.
[3]) 5150/20., 5221/46.
[4]) 5213.
[5]) 5224, 5225, 5256, 5263/35.
[6]) Várm. jegyzők.

a hajdusághoz csatlakozván, az ország békéjét megháborítják.[1])

A hajduság ellen a következő év április hó 12-én Mágóchy Ferenc főkapitány, tornai és beregi főispán[2]) a felkelő nemességet, a vármegyék és városok katonaságát ismét táborba rendelte.

A következő évek a török ellen való védekezéssel telnek el s Forgách Zsigmond, az elhunyt Mágóchynak a felsőmagyarországi kapitányságban utóda[3]), évenként gyűlést hirdet Kassára a felsőrészek vármegyéinek,[4]) folytonos áldozatot követelvén vérben és pénzben Abaujvármegyétől is.

Az alkotmány és a lelkiismereti szabadság ellen megujultan elkövetett sérelmek Abaujvármegyét a kormányzat ellen való ellentállásra kényszeritették s az 1619-ik év augusztus hó 10-én Göncön tartott közgyűlésből a rendek Lenkey Miklóst és Ozmán Mihályt a hajduk vezéreihez követségbe küldik.[5])

Ez év november végén harci táborrá lőn a vármegye területe. Homonnay Drugeth György Nagyidán üt tábort, december hó első napjaiban pedig Széplakon van seregével,[6]) megfenyegetvén Kassát, hogy térjen a király hűségére, különben „Miszlóka táján szállatjuk meg az hadakat." Bethlen közeledtének hirére azonban elvonul a vármegye területéről.

A következő év nyarán Bethlen hadba száll, meghagyván Abaujvármegyének, hogy 110, Tornavármegyének, hogy 22 lovast állitson ki.[7]) A felkészült sereggel junius hó 19. és 20-án Göncön, a következő napon Abaujvárott van.[8])

Ez évben kozákok felégetik Semsét, nem kimélvén a földesur, Semsey Miklós házát sem.[9])

Bethlen Gábor fejedelem 1629. november hó 15-én

[1]) Várm. jegyzők.
[2]) 5309, 5310.
[3]) 5318, 5319.
[4]) 5477, 5536, 5632, 5696.
[5]) Várm. jegyzők.
[6]) 5866, 5867, 5868.
[7]) 5873.
[8]) 5907, 5908, 5909.
[9]) 5902/5, 6085.

„déltájban 10—11 óra között ez világból kimult"[1]) s özvegye, Brandenburgi Katalin tudatja a vármegyével, hogy a nagy halottat Gyulafehérvárott helyezik örök nyugalomra. Abaujvármegye 1630. január hó 4-én tartott közgyűléséből a temetésre Bárczay Ferencet és Hany Györgyöt küldte követül, kiutalván részükre 100 forintot.[2])

Még ez évben a király a hét vármegye átvételére biztosokul kiküldte Kassára Pyber János egri püspököt, Bekényi Alaghy Menyhértet, Osztrosith Istvánt, Nyáry Istvánt, Ordódy Gáspárt é Péchy Zsigmondot.[3])

4.

1631-ben II. Ferdinánd király felsőmagyarországi főkapitánynyá Forgách Miklós barsi főispánt, főkomornyikját nevezi ki,[4]) akit a Jászón székelő egri püspök, Pyber János vezet be méltóságába.

Az uj főkapitány alatt a katonaság féktelensége oly fokra emelkedett — s a vármegyei jegyző kivált a Barkóczy László kapitánysága alatt levő vitézekre panaszkodik —, hogy a pórnép zendülésbe tört ki.[5]) Kezdetben Tornában és Borsodban „sibongottak vala", majd Abaujban, Sáros-, Zemplén- és Ungvármegyékben is fellázadtak.[6])

A fegyverre kelt jobbágyság Göncön csoportosul. Lecsendesitésük végett a vármegye 1631. augusztus hó 16-án Garadnán tartott gyűléséből Lánczy Gergely alispánt, Hamvay Pétert, Monaky Ferencet, Ostroharich Horváth Istvánt, Balay István szolgabirót és esküdtjét Berczely Pált és Kinisy Tamást küldi ki, az alispán helyetteséül ez időre kijelölvén Felsőszendi Fuló Jánost.

A felsőmagyarországi főkapitányhoz követségbe küldik Báthory Miklóst és Baksy Mihályt, hogy a katonaság meg-

[1]) Kassa v. jegyzők.
[2]) Várm. jegyzők.
[3]) Kassa város titkos levéltára. Almássy Nr. 29.
[4]) 6349, 6413.
[5]) Várm. jegyzők. 1631. julius 29.
[6]) Tör. Tár. 1884. 108. l.

fékezésére tegyen intézkedéseket s szünjenek meg végre a mintegy negyven év óta örökösen felhangzó panaszok.

A parasztság mozgalma mind nagyobb mértéket öltött s vezérük a borsodmegyei Aranyas községbeli Császár Péter lett. A vármegye követeit — Abaffy Istvánt és Bory Gáspárt — ismét Kassára küldte, szorgalmazván Bornemissza János alkapitányt igéretének megtartására, melyet a felkelők lecsendesitése végett tett.

A vármegye a parasztságot békülékeny hangu levelével is megkereste; azonban az alkapitány erőszakos rendszabályai miatt célt nem ért. A lázadás terjedt s Alsó-Gagynál Nagy Ambrus és alkapitánya, Wyda Mihály alatt fegyveres nép gyült össze.

Forgách Miklós Felsőmagyarország főkapitánya erre a vármegye utján felszólitotta a pórnépet:

„1. Hogy szálljanak le, tegyék le a fegyvert; kapitányukat avagy hadnagyukat szabaditsák fel attól a gonosz igyekezetre való titoktól. Dobjukat, zászlójukat adják viczeispán uram kezébe.

2 A községet minden hitegetéstől, esküvéstől szabaditsák fel; szolgálják legelsőben Istenüket, annak utánna földesuruknak engedelmes jobbágyai legyenek.

3. Minden falubeli parasztság az ő régi szokásuk szerint falubirájuktól hallgasson.

4. Ha mi bántása leszen valami duló, fosztó hadaktól vagy utonjáróktól, azt megjelentse a vármegye viczeispánjának elsőben; magoktól semmit nem cselekedvén; ispán uram és a nemes vármegyének egyik ductora ezek és affélék ellen megoltalmazzák magukat, viczegenerális urunk ő nagysága is ajánlotta magát, hogy kész megsegiteni és megoltalmazni őket.

5. Ha ezekben mind generális ő nagysága s mind a nemes vármegyének intésének engedelmesek lesznek, a nemes vármegye bizonyosan assecurálhatja őket, sőt ő nagysága arra ajánlja magát, hogy másoktól is kész leszen őket megoltalmazni.“[1])

[1]) Várm. jegyzők.

A vármegye azzal adta tudtára ezt a pórnép vezetőinek, hogyha a március hó 19-én megtartandó közgyűlésig a pontozatokban foglalt követelésnek eleget nem tesznek, fegyveres erővel támadnak reájuk

Az agyonzaklatott nép nem hajtott többé a szép szóra s ujabb kihágásokra, öldöklésre ragadtatta magát, mire a felindult nemesség a katonasággal kezet fogva, rájuk támadt s szétverte csapataikat. Fogságba esett vezérüket Császár Pétert Kassán lefejezték.

A vármegye 1632. junius 25-én tartott gyűléséből kiküldte a szolgabirákat esküdteikkel egyetemben, hogy járasaikban eskessék fel hűségre a falvak és mezővárosok jobbágylakosságát, a vonakodókat 12 forint birsággal sujtván; egyuttal az eljáró hatósági közegek részére minden falut 50 denár, minden mezővárost egy-egy forint megfizetésére kötelezett.

A török uralom nyomása ekkor lett a legtürhetetlenebb.

Aszaló 1628-ban[1]) Kassához fordul, hogy mivel polgárai ott szőlőbirtokosok, segitse meg őket, mert a pogány szorongatja őket „az gyakorta való sommának beszolgáltatására s „mostan is odatartják zálogul egy emberünket."

„Az szikszai nemesség (1632.) adott be egy supplicatiót, melyben supplicálnak, ők hódoltság alatt levén, az personalis insurrectiót engednénk meg nekiek, félvén feleségeknek, gyermeküknek rabságra vitelétől."[2])

A következő évben a portához küldött követtel, Puchaimmel hivatalosan közlik a törökök ujabban elkövetett kegyetlenkedéseit[3]) Gadnát, Ujlakot és Nyestát néptelenné tették az egri törökök, felégetvén mind a három falut s 72 embert ölvén meg vagy rabságba vivén el; hasonlóképpen cselekedtek Alsó-Kázsmárkkal s ott ötvennyolc embert veszitvén el; a halmaji mezőkről 7 embert vittek el rabságba; oly félelmet gerjesztettek ujabb rablóhadjárataikkal, hogy ujabban tiz falu lakossága világgá széledt s részben adófizetőjükké lett.

A végromlás e napjaiban ki csodálkozhatik rajta, hogy a hazájához, hitéhez hűtlen, törökké lett pribék Fejes Istók

[1]) 6229/91.
[2]) Várm jegyzők.
[3]) U. o.

(1642.) „mint hitehagyott lator, törökké lett ember megsüttetett."[1])

A sivár küzdelem reménytelensége meglazitotta a katonaerkölcsöt is s a zsoldos had több izben esküjét megszegve, hűtelen lett zászlajához.

1632-ben Szentmiklóssy Tamás, a lovas vitézek feje „nagy vakmerőséges magameggondolatlanságából az alsóméraí mustrákor, hogy a nemes vármegye Szendrőben akarta beküldeni, a vármegye zászlóját letette. Ezért fejének el kellett volna esni érette, de a nemes vármegyei sok főember közönségesen nekie megengedett és megkegyelmezett. A zászlótartójának, Himy Balogh Istvánnak a zászlónak letételéért feje elüttessék in exemplum aliorum."[2])

1634-ben is „mind gyalog s lovas vitézeknek nagyobb része conspirálván, Ónod végházába országunknak be nem mentenek, hanem hitetlenül zászlójukat elhagyták; holott penig a nemes vármegye őket nem csak egy hóra, hanem amig kivántatik fennlételek, mindaddig conducálja, és első havokra való hópénzeket ugy is vették fel. És miérthogy mind ez mi nemes vármegyénken ily elszenvedhetetlen gyalázatot tettenek s mind peniglen hiteket contra sacramentum militare megszegték, azért hogy efféle nagy latorságuk büntelen ne maradjon, mindenütt per totum comitatum et regnum igen méltó hogy persequáltassanak és megfogatván, akiket hol deprehendálnak bennük, érdemük szerint megbüntessenek, kit fővétellel, kit akasztófával, kit más illendő büntetéssel."[3])

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

[1]) Várm. jegyzők.
[2]) U. o.
[3]) U o.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett cimeres nemeslevelek (1564—1711).

Folyóiratunk 1910-ik (I.) évfolyamában (64., 141., 215., 283. l.) közöltük a Tornavármegyében kihirdetett cimeres nemesleveleket. A jó szolgálat, melyet e kihirdetések, kivált az armalisok hitelességének megállapitásánál nyujtanak, kivánatossá teszi, hogy az Abaujvármegyében történt kihirdetéseknek is közreadjuk pontos dátumait.

Abaujvármegye közgyűlési jegyzőkönyvei az 1564-ik évvel kezdődnek. A legrégibb armalis-publicatio a Thury-család II. Lajos királytól és a Kun-családnak Rudolftól nyert armalisának 1579-ben történt kihirdetése. Mohácsi vész előtti időből keltezett cimeres nemeslevél a Thury-családén kivül még egy van a kihirdetések között t. i. II. Ulászlónak a Kamancz-család részére 1506-ban adományozott armalisa, mely Abaujban 1631-ben lett a közgyűlésnek bemutatva.

Abády lásd *Czövek.*

Aczél Benedek; fel.: *Borzy* Anna; fiai: István és Benedek; leánya: Anna; unokatestv.: *Nagy* Péter. II. Ferdinánd. Wien, 1619. január 19. Kh. 1620. aug. 3. (fol. 37.)

Adorján János; apja: Pál; testv.: Tamás és István. Prága, 1628. február 16. Kh. 1628. dec. 15. (f. 313.)

Ago Gáspár; fel.: Sára; fiai: Péter és Ferenc; leányai: Anna és Erzsébet. I. Lipót. Prága, 1658. jan. 12. Kh. 1665. jan. 27. (f. 214.)

Alaczkay lásd *Pataky*.

Alajos (de Vájás) Pál. *Botka* János és Gergely. *Roskó* János. Bethlen Gábor. Kassa, 1626. febr. 24. Kh. 1627. dec. 14. (feria tertia proxima post festum Conceptionis gloriosissimae semper Virginis Mariae.) (f. 270.)

Albert Márton; fia: István; leánya: Zsuzsánna. *Orosz* János. *Perlagy* Mihály. III. Ferd. Regensburg, 1654. márc 21. Kh. 1654. jan. 5. (f. 214.)

Alexander Gáspár; fel.: *Intibus* Erzsébet; fiaik: János és György. I. Lipót. Luxemburg, 1665. május 4. Kh. 1665. dec. 7. (a 260. folióhoz csatolt papirszeleten.)

Alexius Dávid; fel.: *Ekker* Rebeka; testv.: Mihály és ennek fia: Mihály. I. Lipót. Wien, 1669. okt. 8. Kh. 1669. dec. 16. (f. 476.)

Alföldy Lőrincz; fel.: *Kyss* másként *Miley*[1]) Margit; fia: Mihály; leánya: Anna. I. Lipót. Wien, 1666. április 3. Kh. 1669. dec. 16 (f. 476.)

Almássy Mihály; fiai: Pál és Mihály. III. Ferd. Pozsony, 1655. ápr. 13. Kh. 1656. május 22. (f. 145.)

Almássy István (kassai polgár); fel.: *Beszerményi Nagy* Zsófia; fia: István. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 24. Kh. 1626. márc. 18. (die Jovis proximae post dominicam Oculi.) (f. 204.)

Alzer lásd *Fazekas*.

Annus másként *Szabó* András. II. Ferd. Neustadt, 1625. szept. 24. Kh. 1626. február 16. (f. 203.)

Angyal lásd *Nagy*.

Angyalossy másként *Sebestyén*, lásd *Száraz-Ajtai*.

Ardóy lásd *Szabó Csengery*.

Arros (de Pana) Tamás. III. Ferd. Wien, 1642. dec. 4. Kh. 1643. jun. 22. (f. 93.)

Aszalós másként *Kerekes* Márton; fel.: Ilona; fiai: Mihály és Márton; leányai: Anna és Orsolya; testv.: Ambrus. Wien, 1625. április 30. Kh. 1625. (feria secunda proxima ante festum b. Elisabethae viduae). (f. 200.)

[1]) A cimereslevélben helyesen „*Misley*".

Ádám Mihály; fia: János; testv.: Kristóf. II. Ferdinánd. Wien, 1634. március 19. Kh. 1634. május 8. (f. 66.)

Ároktöy Bálint; fel: *Kulcsár* Zsuzsánna; testv.: *Mattyus* János. III Ferd. Pozsony. 1646. okt. 2. Kh. 1647. szeptember 23. (f. 136.)

Baba lásd *Gyurkó*.

Bagaméry lásd *Boda*.

Bak János. *Beke* István Jakab. *Czikay* János. *Diössy* Péter. Kh. 1638. jan. 25. (f. 329.)

Bak Márton; fel.: *Hegedüs* Ilona. III. Ferd. Luxemburg, 1656. május 7. Kh. 1658. junius 3. (f. 384.)

Bakony István; testv.: István és Ilona. II. Ferd. Wien, 1635. aug. 4. Kh. 1635. okt. 15. (f. 164.)

Bakos András; fel.: Anna és nővére: *Simony* Ilona; testv.: Bakos Miklós és István. III. Ferd. Pozsony, 1655. április 12. Kh. 1656. ápr. 3. (f. 235.)

Balassa Gergely; testv.: Tamás, Kata, Zsuzsánna és Erzsébet és ezek férjei: *Fekethe* Bálint, *Poka* Benedek és *Csikay* Péter; hajadon nővérei: Ilona és Dorottya; anyja: *Hegyi* Ilona, Balassa János özvegye; nagybátyjai: Balassa Benedek és János, továbbá *Hegyi* István; unokatestv.: *Hethessy* András. II. Mátyás. Kh. 1635. szept. 17. (f. 159.)

Balassa lásd *Sarkady*.

Balogh Máté; fel.: *Botka* Margit; testv.: István, Gáspár és Zsuzsánna. II. Ferd. Wien, 1623. julius 21. Kh. 1624. jun. 17. (f. 140.)

Balog László; fel.: *Lucskay* Zsuzsánna; fiai: István és János; testv.: István és János; unokatestv.: Balog János. I. Lipót. Luxemburg, 1665. ápr. 29. Kh. 1665. jul. 6 (f. 242)

Balogh másként *Rakaczay* János; fel.: *Csontos* Margit; fia: ifj. János; leányai: Anna és Zsuzsánna. I. Lipót. Wien, 1671. jul 26. Kh. 1671. aug. 22. (f. 91.)

Balogh Gergely; fel.: *Nyiri* Ilona; fia: András; leánya: Ilona. I. Lipót. Wien, 1668. julius 20. Kh. 1669. április 30. (f. 457.)

Balogh István; fel.: *Vatay* Anna; fiai: Sámuel és István; leánya: Jndit. Kh. 1702. jul. 5. (f. 95.)

Balogh lásd *Cserepes*.

Balogh lásd *Fagyass*

Balogh lásd *Galvácsy.*

Balogh lásd *Kozma.*

Balogh lásd *Lybochori.*

Balogh lásd *Veres.*

Balogdy lásd *Száraz.*

Baranyay Mihály; fel.: *Maier* Zsófia; testv.: István és János. II. Ferdinánd Wien, 1634. április 20. Kh. 1634. szept. 25. (f. 111.)

Baráth János; testv.: Péter és ennek fiai: István és János. III. Ferdinánd. Wien, 1638. junius 28. Kh. 1639. április 11. (f. 425.)

Borbély másként *Csoltkay* János és fia: János. I Lipót. Teplicze, 1664. julius 16. Kh. 1665 aug. 8. (f. 247.)

Borbély (de Göncz) Gáspár. Sopron, 1622. julius 30. Kh 1622. okt. 12. (feria secunda proxima ante festum beati Francisci confessoris). (f. 76.)

Borbély lásd *Paátkay.*

Barla András; fiai: Pál, Imre, Mihály és András; testv.: Pál és András. *Kövér* Imre. *Ferencz* Péter Nővérei: Zsuzsánna, Kata és Erzsébet III. Ferd. Regensburg, 1640. október 6. Kh 1643. aug 24. (f. 108.)

Barlabást Jakab és János. III. Ferd. Pozsony, 1638. március 4. Kh. 1638. szept. 28. (f. 364.)

Barna lásd *Hővizi.*

Bartha Pál; fel.: *Oláh* Margit; fiai: Gergely, Péter, István, Pál és János; testv.: Tamás, János és László; veje: *Esztár* István és ennek fel.: Barta Katalin.. I. Lipót. Wien, 1668. jun. 30. Kh. 1669. ápr. 2. (f. 443.)

Bartha másként *Kovásznay* Imre; fel.: *Kloz* Dorottya; testv.: András, György és Tamás. *Kloz* András és Miklós. Bartha Ferencz. II. Mátyás. Prága, 1611. julius 5. Kh. 1612. jun. 25. (f. 270.)

Bartók János, Mátyás, István, másik János. *Szabó* Mihály. *Miklós* Péter. *Dros* István és Márton. Wien, 1652. május 2. Kh. 1653. ápr. 29. (f. 26.)

Batay János. I. Lipót. Wien, 1659. jan. 22. Kh. 1659. április 28. (f. 398.)

Bán másként *Szabó* András; anyja: Erzsébet; fel.: *Király* Zsófia; leánya: Dorottya. Wien, 1629. május 14. Kh. 1630. márc. 22. (f. 364.)

Bálintffy András; testv.: István és János. *Orosz* András és János. I. Lipót. Wien, 1660. november 25. Kh. 1661. március 28. (f. 61.)

Bárán lásd *Göry*.

Bárdos lásd *Fájffy*.

Báthory másként *Szücs* Mihály. *Borbély* Tamás. *Nagy* (de Szathmár) György. *Bebek* Mihály. *Rácz* Sámuel. I. Lipót. Wien, 1666. febr. 17. Kh. 1666. jun. 7. (f. 292.)

Báthy lásd *Fülep*.

Báthory lásd *Szabó*.

Báiyi lásd *Szarvas*.

Bebek lásd *Báthory*.

Bebek lásd *Rácz*.

Becskereky György; fia: Ferenc. 1629. Wien, dec. 3. Kh 1630. márc. 22. (f. 364.)

Bedecz Mihály; felv.: *Gáll* Erzsébet; testv.: István és János. II. Ferd. Wien, 1635. máj. 7. Kh. 1635. október 15. (f. 164.)

Beer lásd *Henkus*.

Begáni György. I. Lipót. Wien, 1677. márc. 29. (f. 57)

Beke lásd *Bak*.

Beniös lásd *Nicasy*.

Benkő György és János. I. Lipót. Pozsony, 1659. . . . . 17. Kh. 1660. jan. 5. (f. 1.)

Benyó Mihály; fia: Mihály; testv.: Mátyás; III. Ferd. Wien, 1651. jun. 24. Kh. 1651. szept. 4. (f. 234.)

Berczik lásd *Dejtey*.

Bernátt lásd *Jászay*.

Beniczy lásd *Visonyi*.

Berta Imre; fel.: *Tooth* Erzsébet; testv.: János és György ez utóbbi fel.: *Czineri* Erzsébet. II. Ferd. Wien, 1631. junius 24. Kh. 1632. jul. 9. (f. 474.)

Bester lásd *Mihay*.

Beszerményi Nagy lásd *Almássy.*

Beszterczey lásd *Szentkirályi.*

Bédery György. I. Lipót. 1662. Kh. 1662. december 18. (f. 94.)

Békéssy János; fel.: *Kecskeméty* Zsuzsánna; fia: János; testv.: István. Bethlen Gábor, Nagyszombat. Kh. 1621. március 10. (f. 48.)

Biner Vidor Ernő; fel.: Mária; fiai: Timót, Vidor, János, Osvát, Frigyes, András; leányai: Dorottya és Margit. I. Lipót Wien, 1660. junius 16. Kh. 1662. május 13. (f. 86.)

Bobrowa lásd *Nawroczky.*

Boczkó lásd *Philöp.*

Boda István; fiai: id. Pál és ifj. Pál. *Szabó* János. *Bagaméry* András, Mihály és Pál. I. Lipót. Wien, 1668. április 28. Kh. 1668. dec. 3. (f. 421.)

Bodnár Miklós; fel.: *Márkus* Kata; fiai: András és István; leánya: Erzsébet; testv.: András és ennek fel.: *Farkass* Borbála s ezek gyerm.: Ferenc és Kata; unokatestv.: *Dokos* István és ennek fel.: *Dorze* Kata. *Szabó* Mihály és fel.: Erzsébet. II. Ferd. Wien, ... 10-ikén Kh. 1632. ápr. 30. (f. 458.)

Bodnár lásd *Tótt.*

Bodó lásd *Pintér.*

Boghdán Miklós; fiai: István, Mihály és György. III. Ferd. Wien, 1640. máj. 10. Kh. 1641. máj. 6. (f. 559.)

Bogoly Pál; fel.: *Mangro* Zsófia; fiai: János és András; testv.: György. II. Ferd. Neustadt, 1625. szept. 26. Kh. 1632. május 19. (f. 456.

Bokor-Kapossy István; fel.: *Fridrik* Mária; testv.: János és Pál; János fel.: Zsuzsánna és fiuk: János. Wien, 1628. nov. 26. Kh. 1629. márc. 10. (Sabbatho proximo post dominicam Invocavit). (f. 334.)

Boldisár János. III. Ferd. Wien, 1643. aug. 10. Kh. 1646. aug. 27. (f. 86.)

Bonar másként *Jeszenák* György; fiai: György és Márton; leánya: Zsófia. I. Lipót. Wien, 1674. ápr. 21. Kh. 1674. jun. 25. (f. 243.)

Boncz lásd *Sadányi.*

Borbereghy (de Gott-Beret lásd *Istomp.*)

Borbély (de Beregszász); fel.: *Poka* Dorottya; anyai unokatestv.: Ferenc. *Nagy* Mihály. II. Ferd. Wien, 1635. máj. 7. Kh. 1636. aug. 25. (f. 235.)

Borbély (de Dech) Pal; fel.: *Pap* Ilona; fiai: István, János és György; leányai: Kata és Margit. Kh. 1627. jul. 5. (f. 256.)[1])

Borbély lásd *Báthory.*

Borbély lásd *Sávoly.*

Bornemissza (de Miskocz) Gáspár és István. Kh. 1580. december 19. (feria secunda proxima post festum beatae Luciae.) (f. 180.)

Bornemissza másként *Kádas* István; fel.: *Milda* Anna; fiai: György és Pál. III. Ferdinánd. Wien, 1642. december 4. Kh. 1643. január 22. (f. 93.)

Borsi István. I. Lipót. Wien, 1657. julius 10. Kh. 1658. junius 3. (f. 378.)

Borsi lásd *Vitályos.*

Borsody Péter; testv.: Márton; leánya: Anna. II. Ferdinánd. Wien, 1631. január 9. Kh. 1631. dec. 5. (f. 436.)

Borzy lásd *Nicasy.*

Bory András; fel.: *Csuda* Anna; leánya: Zsuzsánna; testv.: Boldizsár, Péter és Demeter. *Vajkóczy* János és Zsigmond. Kh. 1638. január 25. (f. 329.)

Botka Ferenc; testv.: Péter, Mihály, István és ennek fia: András. I. Lipót. Wien, 1659. március 8. Kh. 1660. március 8. (f. 6.)

Bottka Imre; testv.: János. II. Ferdinánd. 1635. március 4. Kh. 1635. május 7. (f. 132.)

Bottka lásd *Alajos.*

Botka lásd *Balogh.*

Boza lásd *Kiss.*

Bósa Miklós; fel.: *Eötvös* másként *Tolnay* Kata; fiai: István és *Zendy* Tamás. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 24. Kh. 1626. március 19. (f. 204.)

Braun lásd *Lengyel.*

[1]) Barkóczy Anna a kihirdetésnek ellenmond.

Bresznenszkin lásd *Püchel.*

Bresztel lásd *Vizy.*

Bresztel Antal. — III. Ferd. Pozsony, 1649. május 25. Kh. 1652. február 26. (f. 296.)

Buda lásd *Nagy.*

Bulikovszky lásd *Fazekas.*

Burnat Sándor és testv.: János. — II. Ferd. Wien, 1635. julius 31. Kh. 1636. január 22. (f. 174.)

Buza lásd *Zabary.*

Carove Jakab (olasz származásu kassai polgár). Kh. 1600. szeptember 12. (f. 123.)

Casser Mihály; fel.: *Steinheiser* Eufrozina; fia: János. II. Ferd. Wien, 1634. március 9. Kh. 1635. március 9. (f. 124.)

Chiögér Mihály és unokatestv.: *Domonkos* János és *Tymár* Márton. — Ferd. Wien, 1632. szeptember 6. Kh. 1633. november 21. (f. 50.)

Chizy másként *Szabó* Márton; fiai: Jakab és Pál; testv.: Mátyás. II. Ferd. Wien, 1636. május 13. Kh. 1636. november 19. (f. 261.

Choma András és György; nővéreik: Zsuzsánna és Mária. I. Lipót. Pozsony, 1659. október 15. Kh. 1660. február 10. (f. 3.)

Colosváry lásd *Kolosváry.*

Cristan lásd *Kovács de Zobráncz.*

Cristan lásd *Mangocz.*

Cristan lásd *Tooth.*

Csaba lásd *Horváth.*

Csapó (de Kecskeméth) Mihály; fel.: *Kecskeméthy* Kata; fiai: Mihály és János; János fel.: *Symoni* Kata. III. Ferd. Wien, 1652. május 4. Kh. 1652. (?) (f. 362.)

Csapó lásd *Kapczy.*

Csány lásd *Nagy de Nádasd.*

Cse lásd *Dancsa.*

Cseh lásd *Ferenczy.*

Csehy Péter; fel.: Anna; fia: György; testv.: Márton; ennek fel.: Orsolya és fiuk: Gergely. II. Mátyás. Pozsony, 1613. április 2. Kh. 1615. julius 6. (f. 367.)

Csehy lásd *Szenthe*.

Csengery lásd *Szabó Csengery*.

Csepüs lásd *Olchváry*.

Cserepes lásd *Gyöngyössy*

Cserepes István; fel.: *Balogh* Zsófia; fiai: Mihály és János; testv.: *Gyöngyössi* másként Cserepes Mihály. I. Lipót. Wien, 1668. augusztus 16. Kh. 1668. dec 3. (f. 420.)

Csernei György. I. Lipót. Wien, 1668 julius 20. Kh. 1668. december 3. (f. 420.)

Csikay lásd *Balassa*.

Csikovics lásd *Kenyheczy*.

Csiszár lásd *Gönczy*.

Csiszár lásd *Máthé*.

Csizmadia lásd *Gönczy*.

Csizmagia másként *Szilágyi* Ferenc; fel.: *Megyery* Anna; leányai: Borbála és Kata; testv.: Dániel és József. II. Ferd. Wien, 1634. február 2. Kh. 1635. ápr. 14. (f. 126.)

Csizmazia lásd *Veresmarty*.

Csoltkó lásd *Hirkó*.

Csoltkay lásd *Borbély*.

Csoma lásd *Choma*.

Csontos lásd *Balogh* másként *Rakoczay*.

Csontos lásd *Nagy*.

Csontos lásd *Tánczos*.

Csota Pál. I. Lipót. Wien, 1662. április 12. Kh. 1662. junius 26. (f. 87.)

Csuda lásd *Bory*.

Csüge lásd *Petry*.

Czakó Gergely; fel.: Erzsébet; fia: Gergely; leánya: Dorottya. *Németh* Márton. III. Ferdinánd. Wien, 1650. november 10. Kh. 1652. április 9. (f. 309.)

Czakó Pál; testv.: Czakó (de Fáj) Benedek és Czakó György. Bethlen Gábor. Nagyszombat, 1623. október 15. Kh. 1624. március 18. (f. 134.)

Czebe János; fel.: *Szentessy* Erzsébet; leányai: Anna és Kata; testv.: István. III. Ferdinánd. Wien, 1656. március 31. Kh. 1656. szeptember 11. (f. 263.)

Czeglédy lásd *Győry* másként *Tölczéky*.

Czeglédy lásd *Kún.*

Czeke lásd *Kertes.*

Czikay lásd *Bak.*

Czineri lásd *Borsa.*

Czövek Mihály; fia: Mátyás és ennek fia: János és Mihály; Mihály fel.: *Abády* Dorottya. II. Ferdinánd. Ebersdorf, 1632. szeptember 12. Kh. 1633. május 9. (f. 34.)

Dr. Czobor Alfréd.

Még néhány cimeres nemeslevél.

Ambros lásd *Koszoros.*

Bakó alias *Kovách* János; testv.: Miklós és ennek fiai: István és Mihály. II. Ferdinánd. Wien, 1635. december 19. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1849—140. sz.)

Bartha-család eredeti armalisa összeégve. I. Lipót. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1855—71. sz.)

Batta lásd *Vidich.*

Fejes Péter; fiai: István, András és Mihály. *Szabó* Péter és György. *Kis* István. III. Ferdinánd. Wien, 1654. dec. 19. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1849—140. sz.)

Horkovich Kelemen; fiai: József, Gábor, István, László és Sándor; leányai: Mária, Krisztina, Terézia és Amália, kik mind *Kovács* Magdolnától származtak. II. Ferenc. Wien, 1804. február 3. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1801—10. sz.)

Jakabházy lásd *Koszoros.*

Kis lásd *Fejes.*

Koszoros másként *Jakabházy* István és fel.: *Ambros* Ilona. (II. Ferdinándtól nyert cimeres nemeslevelük megerősitése.) I. Lipót. Wien, 1695. junius 14. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1801—7. sz.)

Kovách lásd *Bakó.*

Kovächy Márton; fiai: Zsigmond és János; leánya: Erzsébet; testv.: István és ennek fia: János. II. Ferdinánd.

Sopron, 1635. január 23. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1791—10. sz.)

Kováts lásd *Köteles*.

Köteles István; fel. *Kováts* Erzsébet; fia: János. I Lipót. Wien, 1677. augusztus 11. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1798—78. sz.)

Szabó lásd *Fejes*.

Vidich György; fel.: *Batta* Zsuzsánna, II. Ferdinánd. Sopron, 1635. január 3. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1816—70. sz..)

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

Abaujvármegye régi zászlója.

Abaujvármegye első ismert zászlóját 1620-ban Gönczi Szabó György adományozta a megyének. Nevezett — mint a közgyülési jegyzőkönyv mondja — a vármegye iránt érzett őszinte lelkületétől, szeretetétől, és szolgálatkészségétől vezéreltetve örök emlékezetül arany- és ezüstfonalakkal átszőtt, kék duplatafota (erős sima selyem) zászlót ajándékoz, melynek jobb felén a vármegye címere — vörös mezőben két ezüst pólya, a sisakdisz arannyal fegyverzett koronás sas, jobbról kék-arany, balról vörös-ezüst pajzstakarók — másik felén pedig „A DOMINO AUXILIUM MEUM, QUI FECIT COELUM ET TERRAM" felirás van igen diszesen megfestve. A zászló az alispán őrizetére bizatik, aki hivatalának letevése után köteles azt utódjának átadni.

(Proth. Com. Abaujv. Anni 1620. fol. 44—45.)

Dr. Czobor Alfréd.

A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez.[1])

I.

Abaujvármegye utasitásai Thökölyhez küldött követei, Marczibán Mátyás és Bégányi Zsigmond számára. 1685.

1. Kegyelmes Urunkat ő Nagyságát nevünkkel mentül jobban tudhattyák, uj esztendőbéli szép apprecatiókkal üdvözöllyék s köszöncsék követ atyánkfiai ő kegyelmek.

[1]) Első közleményt lásd jelen évfolyam 50—56. lapjain.

2. Dicséretes régi jó rendtartása szerént nemes vármegyénknek, tiszteinknek elbucsuzásának és székünk felépitésének még az elmult deczemberben lévén üdeje, hogy mindazok végben nem mehettenek, az üdő mostohasága miatt az ő Nagysága ódala mellett szenvedő nemes vármegyénk itthon nem létele és csak mostanában való megérkezése lött oka: üdejek azért tiszteinknek régen eltelvén, örökös főispánunk ő Nagysága Szathmárt létele miatt[1]) Kegyelmes Urunk ő Nagysága nem engedvén meg eddig is, hogy főispánunkat requiráltuk volna székünk felépitése végett, most sem akarván az ő Nagysága kedvetlenségének intentioja ellen cselekednünk, székünk restauratioja végett ő Nagyságát mint Kegyelmes Urunkat kelletvén busitanunk, kérjék alázatossan ő Nagyságát követ atyánkfiai tiszteink helyben való állitását s annak admaturatioját hivei közzül ő Nagysága hová hamarább delegálni méltóztassék, és ha lehet, ez aránt való ő Nagysága parancsolattyát is magokkal elhozzák.

3. Az catholikus papi rend és az helvetico-evangelicus praedikátorok minémü keserves egeket s angyalokat irtóztató, és ha meg nem orvosoltatik, Istent bosszuállásra, országunk elvesztésére s nemzetünk végképpen való elfogyatására ingerlő s indető, ösztönöző és hivó panaszt terjesztettek irásban előnkben, melyben szintén ollyan s annyi része vagyon mindenütt az augustana confession lévő praedicatorságnak is, az mint a mindennapi szomoru, más saeculumban, sem ebben, hanem egyedül mostan hallatott szomoru példák bizonyittyák; melyrül való memorialissokat követ atyánkfiai adgyák be Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának in specie, az nagy Istenért és az ő Nagysága hosszu üdőkre való életének terjedéséért, boldog uralkodásáért s nemzetünk régtől fogvást óhajtva várt boldogulásáért reménkedvén ő Nagyságának, hogy az ily vétkeknek meg nem büntetéseért s zabolázásáért végső elkerülhetetlen font ostort Isten reánk nemzetestül bocsásson, méltóztassék ő Nagysága cohibeálni a vitézlő rendet és notabilis exemplaris büntetéssel coerceálni, hogy az ilyen istentelen-

[1]) Perényi István főispán ugyanis Thököly kuruczai elől a labanckézen levő Szathmárra menekült.

ségektül supersedeállyanak; és a basáknak s végbeli török tiszteknek, ő Nagyságátul lévén dependentiájok, azoknak is rögten megparancsolni, praedicatorokra, parochiákra, plebániákra, scholákra ne condescendállyanak, sem az ecclesiák ministerit azzal s egyéb exactiókkal ne terhellyék, mely megorvoslás lészen edgyik eszköz Istennek régen óhajtott áldása reánk való vonására s terjesztésére. Az nemes udvarházak s nemesség iránt is hasonló instantiát tégyenek követ atyánkfiai.

4. Szegény Kissevics Horváth János atyánkfia szolgabirói tisztünket viselvén, az ő Nagysága méltóságos parancsolattyábul a Tiszántul menvén tavaly, uttyában nemes Sáros vármegye szolgabirája Fejérpataki Ádám urammal elfogattatván a labanczságtul, majd esztendeje immár hogy keserves rabságot szenvednek Szathmárban, kiknek kiszabaditások felöl néhány izben alázatosan reménkedtünk ő Nagyságának, eleddig mindazáltal nem vehetvén az aránt való ő Nagysága Kegyelmességét, feleségek, gyermekek itthon nagy boldogtalanságra s csaknem éhelhalásra jutván, nagy alázatossan reménkedgyenek követ atyánkfiai, mint ő Nagysága igaz hiveivel tégyen annyi kegyelmességet, szabaditsa ki. És ha különben az ő Nagysága kegyelmessége nem járulhat, ha egymást megrójjuk is, pénzünkért méltóztassék ő Nagysága kegyelmessen oly rabot, ki által emlitett atyánkfiait szabadithassuk ki és az ő Nagysága gratiáját alázatos hű szolgálatunkkal hálálhassuk meg, kiknek az ő hosszas rabságok ugy elidegenitette a sziveket, hogy hasonló veszélytöl tartván tiszteink, elkeseredtenek s félő tiszteket sem creálhatunk. Datum ex generali Congregatione nostra in Libera Regiaque civitate Cassoviensi die 22. mensis Januarii anno 1685 celebrata.

(Proth. Com. Abaujv. fol. 167.)

II.

A vármegye utasitásai Vass Sándor, Bárczay János és Nikházy György részére.

Generosi Domini fratres et amici nobis observandissimi!

1. Salutem et omnem prosperitatem, cum officiosa servitiorum nostrorum commendatione. Az elmult esztendőkben

kiváltképpen tavaly az mezőn, házaknál és csürökben minemü nagy károkat s tékozlást tött minden kéméllés nélkül a vitézlő rend, ugy annyira, hogy ellenség földén azt nem kellett volna követni; ami penig azután megmaradott is, mind erőszakkal s mind lopva mennyit cséplett s hordott el vermekbül is és sánczoltatás képpen a szegénységen is mennyit extorqueált, ki háza népét s ki attyafiát, rokonságát azzal tartván és lovait, kegyelmeteknél nyilván vagyon; ugy az réteket is mint vesztegették el s ma is vesztegetik, ha ki nagy nehezen kevés szénácskát gyüjtött is, takaritva elhordotta az katonaság, sohul még csak szalma sem maradván, sőt házakrul s csürökrül is levonván, ki miatt a szegénység közül soknak éhol veszett el marhája, s némely galyon telelvén ki, már most erőtelen: kevés mezei életecskéjében lévén immár minden reménysége a szegénységnek, ha mind az s mind szénája, szalmája ugy fog elprédáltatni mint tavaly, éppen mind elmégyen a föld népe, ugy hogy a föld végképpen elelpusztul.

2. Az zabolátlan, maga kényén minden tartalék nélkül égre kiáltó sok külön különféle istentelenségek elkövetésére vetemedett s nemzetétül elfajult némely vitézlő rend, mely kiméletlenül hajtya s vágja minden személyválogatás nélkül az ártatlan nemesség s szegénység marháját mind szomszéd vármegyékbül s mind ebben, és harácsot inditván azokbul, az egész földnek kimondhatatlan pusztulásával hizlallya magát és töltözik.

3. Kegyelmes Urunk ő Nagysága sok rendben kiadott s bocsátott kemény edictumait csak contemnálván (megvetvén) a vitézlő rend, zászlónként, csapatonként s hol tized számra mindenekfelett a szegény nemességre száll, képtelen s elviselhetetlen gazdálkodásra erőlteti, az szerént a szegénységet is, nem adhatván penig, verik, tagollyák, vagdallyák, kit megbénitanak, kit örökre való koldussá s nyomorulttá tésznek, a sok rongálás miatt élete is soknak elfogyott s fogy ma is, innét vagyon, hogy mezei munkáját sem üzheti akárki is békével, hanem lopva és erdőkben s barlangokban, mint kietlen vad bujdosók immár a föld népe pusztán hagyván lakóhelyeket, csak azt várja, hogy, ha mi éle-

tecskét vehet be, azt bevévén, avagy nem, más birodalomban fogja magát recipiálni.

4. Ha valamely occurrens szükségre szekér, vonó marha, avagy gyalog ember kivántatik, immár tiszteink nem provideálhatnak, futván, szaladván az szegénység, mihelt lovast, vagy gyalogost lát; birót sem tehetnek a helyekben, ki miatt a publicum servitiumot (közszolgálatot) lehetetlenség promoveálni. A biróságtul is félvén, hogy kéméletlen rongállyák, inkább sokan mindgyárt kuruczságra adgyák magokat, csak hogy elkerülhessék a biróságot.

5. Szabados lévén a prédálás, a parasztság ökreit eladgya és kuruczczá lészen, csak hogy a közönséges onusoknak supportálásátul magát immuniáltathassa (a köztehervisélés alól kibujjék), azután tojvajlással élvén, ugy üzi maga alkalmatosságát, gyakorta leshelyekbül ólálkodván az uton járókra s másokra, immár csak második határra való menés sem lehet bátorságos; sőt a nemesség is elunván a rettenetes inséget s kifogyván mindenéből, sem az personalis insurrectioért, sem más szükségekre reájok limitált taxát meg nem fizethetvén, menten mégyen zászló alá, s vadnak ollyak is, kiknek zászlójuk sem lévén, kuruczi nevezetet vonván magokra, szine alatt csak tolvajoknak, többi között vármegyénkben Felső Redmeczen[1]) Fekete András, Fekethe György, Halászi János és Szabó János, kik a közönséges onusban immár concurrálni nem akarnak, ezekrül bűven érthet Kegyelmetek Bagaméri András szolgabiró uram levelébül, kit inclusive transmittáltunk Kegyelmeteknek és in ea parte azon levelet communicálván Kegyelmetek Kegyelmes Urunkkal ő Nagyságával s ez iszonyu végső pusztulást nemző dolgokat ő Nagyságának alázatosan detegálván (feltárván), mindezekben foganatos orvoslást ő Nagyságátul implorálni (kérni) Kegyelmetek hová hamarább ne nehezteljen, tudósitván felőle bennünket.

6. És mivel Vatai László vármegyénkbeli nemes ember nem régen állván zászló alá több complex társaival, Sóri Pál uram marháját nem régen elhajtotta s levágta, efféle insolen-

[1]) Felsöregmecz régebben Abaujvármegyéhez tartozott.

tiákért mint nemes embert hogy a haza törvénye szerént a megkárosodott s injuriáltatott felek jure impetálhassák coram vicecomite (az alispán előtt perrel támadhassák), ugy megirt Vátai Lászlót is, ő Nagysága kegyelmessen megengedni méltóztassék, Kegyelmetek alázatossan kérje ő Nagyságát, hogy igy istentelenségnek zabola vettetvén ezen móddal is, a föld végső romlásátul vindicáltassék.

7. Alázatossan representállya Kegyelmetek azt is ő Nagyságának, hogy annyira jutottak immár vármegyénk lakossai, marhájokbul kifogyattatván, mezei vetés alá kapál, és ha valami épületet tészen is, háton hordgyák az épületre való fát az erdőrül, mely is utolsó veszedelemnek jele, efféléknek siralmas fohászkodások Istent bosszuállásra provocállyák.

8. Hogy ezután az öreg, de kiváltképen vonó marhát ne hajcsák s vágják, és sem nemes, sem paraszt személy zászlók alá ezután ne recipiáltassanak, ő Nagysága kegyelmessen megparancsolni, az elmenőket kiadatni méltóztassék, reménkegyék ő Nagyságának.

9. Mivel penig az sok gyilkosság, verés, fosztás annyira eláradott, hogy sem magunk, sem szolgáink kin nem járhatunk, olyban tarttyák némellyek az emberölést, mint ha tyúkfiat ölnének, a tiszteket a megsérhüdött felek requirállyák, de Kegyelmes Urunk ő Nagysága parancsolatit is postponállyák (mellőzik), azzal mentvén magokat, hogy nem disgustálhattyák a vitézlő rendet, semmi satisfactiot nem tésznek, nem hogy lator cselekedetekért is megbüntetnék, a mint Dévinyi Péter és Ferencz Uram szolgáit megfosztották, Dévinyi Péter uramat Segnyei Pap Dániel, és a szinyei praedicatort Vey . . . uram katonái, Dévinyi Ferencz uramat penig ugyan Pap Dániel nagyszalánczi, Konya Marczi, Szakács András és felsőmislei Jakab Gergely, ismét Szathmári Borbély György uramat németi Bodnár András és gönczi Németh János, hogy azért egy rakásra ne öllyenek s tagollyanak, fosszanak bennünket, Istenért kérje ő Nagyságát oly severe (szigoruan) megbüntettetni mind a tiszteket negligentiájokért (hanyagságukért), mind az olyan malefactorokat, másoknak rettentő példája lehessen, és a damnificatusok contentáltassanak (a károsultak kielégíttessenek), kik még meghurogattatnak, nem hogy kontentatio-

jok volna, mert bizony mind elvész a Haza, ha ily impune (büntetlenül) mennek el az latorságtétel mellől az vitézlő rend.

10. Mivel penig a török eleiben nemzetes Gáspár uram, Kecskeméti Mihály, Váradi Sigmond, Nováki Ádám, Olasz Ferencz uramék rendeltettek kapitány Géczi István urammal, kiknek valóban sulyossan esik, hogy a personalis insurrectioért sokat fizettek, a kik zászló alá naponként mennek, azoknak terhek is az itthon lévőkre deriváltatván mind, instállyon Kegyelmetek ő Nagysága előtt, az ő kegyelmekre limitált pénzt kegyelmessen méltóztassék defalcatioban (levonásba) vétetni az itt való adminisztratioval, fogyatkozott állapottal lévén azonkivül is ő Kegyelmek, azon utazás penig sok kölcséggel s fáratsággal kelletvén végben menni, igen terhes. Mindezeket generalis credentionalisunk mellett, kikkel Kegyelmeteket expedialtuk volt, repraesentállya Kegyelmetek.

Kegyelmetek két rendbeli leveleit is Kegyelmes Urunk credentionalis levelével vöttük, az ő Nagysága resolutioját Kegyelmetek relatiojábul megértettük, fáradtságát s készségét, más dolgokban is Kegyelmeteknek reciprocálnunk kedveskedésünkkel el nem mulattyuk. A mint a Kegyelmetekre ujjabban tött limitatiot is Kegyelmetek visszajöveteléig in suspenso (függőben) hadtuk. Mindezekrül elvárván Kegyelmetek válaszát és de occurrentiis tudósitását easdem Dominationes Vestras diu foeliciter valere desideramus. Datum in generali congregatione nostra in Libera Regiaque Civitate Cassoviensi die 5. Junii anno 1685 celebrata. Generosorum Dominationum Vestrarum ad officia paratissimi Universitas Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Abaujvariensis.

P. S. Ezen Német Ferenczné instantiáját Kegyelmes Urunknak recommendállya Kegyelmetek nevünkkel.

Cim: Generosis Dominis Alexandro Vas, Johanni Bárczai et Georgio Nikházi, ad latus Celsissimi Principis ac Partium Regni Hungariae Domini, Domini Emerici Thökölyi, Domini Domini nostri gratiosissimi residentibus ablegatis nunciis nostris etc. Dominis fratribus et amicis nobis observandissimis.

III.

Generosi Domini Fratres et Amici Nobis observandissimi! Tegnapelőtti gyülésünk után ujjobban keserves panaszul jöve előnkben, hogy az vármegyénkbeli szegény nemességet, kik az kóborlóktul és labancztul való félelem miatt Tállyára és más hegyallyai városokban s erősségekben recipiálták magokat, nemes Zemplin vármegye, és az thokai kapitány külön különféle adózásokra, szekér és marha adásra, egyszersmind personalis insurrektiora is, Thokajban való raboskodással fenyegetvén, kénszeritik; mellyek noha a mostani siralmas üdőben nagyobb s jobb securitast igérvén magoknak az megmaradásban, ugy transferálták oda magokat mulatóul s lakóul, mindazáltal ugyan vármegyénkbeliek lévén és itt való jószágocskájokat is onnan birván, a mint birhattyák, ide is contribuálván, s eddig is itt insurgálván, a mostani insurrectioért is közinkben fizetvén, helytelennek láttyuk, hogy oda attrahallyák őket, másként is törvényünk s nemesi szabadságunk sérelmével . . . . állyuk, hogy nemkülönben mint paraszt embert, akármely terh viselésére a nemességet adigállyák. Kegyelmetek azért ezen dolgot Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan repraesentálván, ez aránt oly orvoslást sollicitállyon ő Nagyságátul, hogy az vármegyénkbül való magát Zemplinben megvonta nemesség semminemű adózásra, fizetésre és personalis insurrectiora azon nemes vármegye tiszteitül és a thokai kapitánytul ne compelláltassék, sőt kemény fenyiték alatt inhibeáltassanak az ily törvénytelenség cselekedetitül.

Azonban az elmult napokban is megirtuk vala Kegyelmeteknek, Petneházi uram fejedelemmé s fiscussá tévén magát, néhai Német Ferencz nevü katona szegény nemes ember atyánkfia régi keresett, és feleségének testamentaliter [hagyott] javait maga számára elfoglaltatván, azoknak vissza-[adásáért Kegyelmes Urunk ő Nagyságának] reménkednék Kegyelmetek, melynek promotioját . . . . commendállyuk s intimállyuk Kegyelmeteknek. Válaszát elvárván, in reliquo Generosas Dominationes Vestras diu foeliciter valere desideramus. Datum in particulari congregatione nostra in L. R.

Civitate Cassoviensi die 20. mensis Junii anno 1685. celebrata. Generosarum Dominationum vestrarum . . . stb. Universitas Dominorum Magnatum et Nobilium Com. Abaujv.

Cimzés mint fent. (Közgyülési Iratok M. 1685—39.)

Dr. Czobor Alfréd.

Hol tartotta régen Abaujvármegye közgyüléseit?

A vármegye önkormányzati jogait testületileg a közgyüléseken gyakorolja. A közgyülések tárgyaik szerint régente többféle elnevezést nyertek. Vármegyénkben az időről-időre tartott rendes közgyüléseken vagyis *generalis congregatiókon* kivül tartottak *particularis* vagy *partialis congregatiót* részgyülést is kisebb és sürgős ügyek elintézése végett. Szerepel továbbá a *sedes sigillatoria*, mely elnevezéssel a hitelesitő közgyülést illették. A *sedes valedictorián* történt az évente választott tisztviselők lemondása; ez azonban rendszerint össze volt kötve a *sedes restauratoria-* vagy *electoria*-val, melyen az általános tisztujitást ejtették meg. Ha évközben választottak tisztviselőt valamely megüresedett állásra, ez esetben a közgyülés neve csak *sedes electoria* (vicecomitis, judlium stb.) Ez elnevezésekkel természetesen csak a kiemelkedőbb mozzanatokat akarták jelezni, mert egyébként ezeken a közgyüléseken is épen ugy tárgyalás alá vették a többi ügyeket is, mint más alkalommal. A *sedes iudiciaria* vagy összevonva röviden *sedria* a vármegye törvényszéke, birósági gyülés, melyen az egybegyült nemesség részvételével polgári és bünfenyitő ügyekben egyaránt igazságot szolgáltattak.

A vármegyénknek a XVIII. század közepéig nem voltak határozott székhelyeik. Hol itt, hol ott a vármegye különböző pontjain felváltva tartották gyüléseiket s ha az illető helyen nem volt házuk, valamely uri ház is megfelelt tanácskozásaiknak. Abaujvármegye a XVI. században 1570-ig nagyrészt Vámosnémetiben[1]) tartja közgyüléseit és csak nagy ritkán

[1]) Hidasnémeti

Garadnán. 1570-től kezdve azonban körülbelül 1595-ig következetesen Gönczön gyülésezik és ezután is még jó hosszu ideig e város marad a megyegyülések főfészke. Ebből valószinünek látszik, hogy a megyének itt saját háza volt. A XVII. század közepéig Gönczön kivül gyakrabban tartott a vármegye közgyüléseket Szinán, továbbá Nagyidán a Perényiek, Abaujvármegye örökös főispánjainak a kuriájában; 1620-tól igen sürün Garadnán; elvétve Buzitán, Tornyosnémetiben, Gönczruszkán, Perényben, Perén, Forrón, Csécsen, Szepsiben, Jászón és Széplakon. Vannak esetek, amikor a vármegye szabadban, a mezőn, saját kibontott zászlója alatt gyülésezik. Az ilyen gyülés *congregatio castrensis* (tábori gyülés) néven szerepel és rendesen a megyei hadak szemléjével volt összekötve. Ha a szükség megkivánta, a szomszéd vármegyébe is átmentek ilyen mezei gyülést tartani. 1621. április 29-ikén Hejcén, 1623. november 9-ikén a zemplénmegyei Gálszécsen, 1623. nov. 16- és 18-ikán Ináncson, 1632. december 16-, 18-, 20- és 21-én Somodiban, 1636. nov. 3-ikán az abaujvári mezőn tanácskoznak szabad ég alatt. A sedriáknak vagyis a törvénykezési üléseknek 1640-ig kizárólag Göncz a székhelye. Ez évben a város nagy részét óriási tüzvész elhamvasztotta s a vármegye junius 11-iki törvényszékét már a düledező romok között tartja. Ezért a nov. 12-iki közgyülés kimondja, hogy a télen át a sedriák Garadnán fognak megtartatni. 1641 tavaszától azonban 1649-ig ismét Göncz az egyedüli székhelyük. Az 1649-ik évi junius hó 25-ikén Gönczön tartott közgyülésen történt, hogy a nemesség soraiból felállott ifj. Chernel György és édes hazája iránt érzett szeretetétől indittatva felajánlotta kassai házát a megyének közgyülések és törvényszékek tartására, valamint a megye mindennemü hivatalos ügyeinek a lebonyolitására. A vármegye közönsége hálás szivvel fogadta a nemes áldozatkészséget és igérte, hogy igyekezni fog ezt viszonozni. *Ez volt tehát a vármegyének Kassán első, bár még nem állandó jellegü székháza.* 1649 julius 31-ikén a vármegye már Kassán gyülésezik. És ettől fogva ugy a közgyülések, mint a törvényszékek tartásának főhelye váltakozva hol Kassa, hol meg Göncz. Más helyeken ez időben csak nagy ritkán találjuk a megyei rendeket egybe-

gyülve. Állandó megyeházak épitéséről csak 1723-ban intézkedik a törvény; mindamellett a megyei székházak épitése csak a XVIII. század közepetájától kezdődik.

Dr. Czobor Alfréd.

Kassa plébános-választását szabályozó egyezség.

Alább irottak egyrészről én ocskói *Ócskay Antal* Isten kegyelméből kassai megyés püspök és ugyanazon székesegyház káptalanja magunk és Istennek kegyelméből minket követendő utódaink nevében, más részről mi szabad királyi Kassa város főbirája, polgármestere, bel- és kültanácsa, mint az emlitett szabad királyi város képviselői adjuk tudtokra, akiknek illik, hogy mi e szabad királyi várost helybeni plébániára nézve illető pártfogói jog miképeni gyakorlata iránt ő császári és apostoli királyi felsége által kegyelmesen kiküldött királyi biztos hozzájárultával a következendő ő császári és apostoli királyi felsége legfelsőbb jóváhagyása alá terjesztendő barátságos, jövendőre pártfogói jogunk gyakorlatát szabályozandó egyezésre léptünk és ugyan:

Mink az emlitett helybeli plébániára nézve pártfogói joggal biró szab. kir. város képviselői méltó tekintetbe vevén azon jót, hasznot és diszt, mely városunkra a benne alapitott püspökség és káptalanból áradott, néhai boldogemlékü dicsőült I-ső Ferenc császár és apostoli király ő felsége 1802. évi julius 25-ik napján kiadott kegyelmes királyi határozatába, mely szerint e városnak plebániája egy kanonoki állomáshoz csatoltatott, megnyugszunk és hódoló tisztelettel kisérvén felséges urunk és királyunk dicsőségesen uralkodó fejedelmünk kegyelmes királyi leiratában nyilvánitott abbeli legfelsőbb nyilatkozatát, hogy jogainkat és szabadalmainkat épségben tartani kivánja, az e tárgyban felterjesztett sérelemtől elállunk; és hogy amint mindig, ugy e jelen alkalommal is azon jobbágyi buzgalmunkat, mellyel ő csász. királyi felsége legfelsőbb akaratja teljesitése iránt viseltetünk, kitüntessük, e szab. kir. várost illető a székesegyházi káptalan ala-

pitása előtt minden megszoritás nélkül gyakorlott pártfogói jogunk innentuli gyakorlatát e következendő barátságos egyezés utján eszközölt szerződés utján szabályozzuk:

1-ször. Mivel az érintett 1802-iki kegyelmes királyi szabályozó határozat által, de most már önkéntes megegyezésünknél fogva is, e városnak plebániája egy kanonoki állomással össze van kötve, a plébánia megürülése esetében a megyés püspök a hozzáfolyamodókból és az egyházi megye összes papságából oly egyéneket, akiket püspöki meggyőződése szerint nemcsak a plébániára, hanem egyszersmind azzal öszvekötött kanonoki állomásra kellő tulajdonokkal és érdemekkel felruházottaknak elismer, e szab. kir. pártfogó joggal biró városnak legalább hatot előterjeszteni köteles legyen, akikből egyedül viszonkijelelés által e város hármat bemutasson, a megyés püspök által ő felségének kegyelmes kinevezés végett előterjesztendőket és azon esetre, ha ő felsége e három kijeleltekből egyet kinevezne, ez egyszersmind e város plébánusának elválasztottnak tekintessen.

2-szor. Hogyha a plébánia megürülése esetében e szab. kir. városnak a fenálló káptalan tagjaiból plébánusát választani tetszene, magától értetődik, hogy e jogával szabadon élhet és az előbbeni pontban érintett választási mód ezen esetre megszünne.

3-szor. Mivel megtörténhetne, hogy a helybeli plébánia önkéntes lemondás által megürülhetne anélkül, hogy a kanonoki állomás ürességbe jönne, azon esetre a megyés püspök püspöki jogainál fogva az ideigleni ellátásról mindaddig gondoskodni fog, mig vagy egy kanonoki állomás meg nem ürül, melynek megüresedésével az első pontban körülirt szerződés életbe lépend; önként következvén, hogy az ily ideigleni ellátásnak csak akkor lehet helye, ha a szab. kir. város a fenálló káptalan egyéneiből plébánusát választani vonakodna.

Másrészről én ocskói Ócskay Antal Isten kegyelméből kassai megyés püspök és ugyan e megyének székesegyházi káptalana e szab. kir. város szünet nélkül gyakorlott pártfogói jogát elismervén, miután meggyőződésünk szerint e barátságos egyezés egyházi törvényhatóságunk ép fenntartásával megegyezne, már azon egyházi készségünknél fogva is,

mellyel a legfelsőbb királyi akarat teljesitése iránt buzgunk a fent körülirt szerződés minden pontjainak ép fentartására magunkat és Isten kegyelméből minket követendő utódainkat ezennel kötelezzük. Kelt Kassán Kisasszonyhava[1]) 18-ik napján 1846-ik esztendőben. *Ócskay Antal* kassai püspök (P. H.) Kassai káptalan (P. H.) *Baranyay István* szab. kir. Kassa város főbirája. *Rimanóczy Ferencz* ugyanazon város polgármestere. *Török Sámuel* polgárnok. (P. H.) Én előttem péchujfalusi *Péchy Imre* ő császári királyi felsége magyar királyi kincstári tanácsosa, a 16 szepesi városok királyi igazgatója és kegyelmesen kiküldött királyi biztos előtt.

Közli: —y.

Kassa gyáripara 1843.

Tekintetes Nemes Tanács!

Nagyméltóságu magyar királyi Helytartó Tanács még 1793-ik év május 3-ik 14644, ugy 1832-ik év március 6-án 6155 számok alatt kelt kegyes körrendelményeknél fogva méltóztatott parancsolni, hogy minden törvényhatóságok az év végével kebelükben létező műipargyáraknak számát s miben létét, ugy melyik közülök királyi kegyelmes szabadalommal vagyon ellátva és minő czimmel és nevezettel élnek? tisztelt kormányszéknek alázatos felirat által jelentsék; melyeknek szabtaszeres sikeresitése hivatalomhoz levén mérve, egész tisztelettel jelentem, hogy városunkban e következendő műipargyárak léteznek, jelesen:

Kegyelmes királyi kiváltsággal ellátott két rendbeli könyvnyomtató intézetek, melyek közül az egyik *Ellinger István*, a másik pedig *Werfer Károly* tulajdona; mindkét intézet ön épületén függő sas czimmel él és jó karban vagyon. Tovább két rendbeli burnótgyárak, az egyik nemes *Gyurkovits Ignácz* tulajdona és 1836-ik év junius 14-én 17492-ik számu kegyes intézvény mellett ideérkezett kegyelmes királyi kiváltsággal bir s *királyi kétfejü sas* czimet „Császári királyi szabadalmas burnótgyára nemes Gyurkovits Ignácznak" kör-

[1]) September.

iratot használ, az ország több részein raktárakat tart s jó állapotban vagyon; második *Gyurkovits Ignácz örököse* czimje alatt minden kir. szabadalom nélkül, készitményét a város körében apródonként árulja és nemes *Csorba Károly* tulajdona. Harmadik *Wagner Jozefa*, nemes *Klesztinszky József* nejének tulajdona, ideiglen megszünt, melynek szinte k. k. kiváltsága nem létezik.

Virkner István és *Károly*, ugy *Mohl József* urak tulajdonosokhoz tartozó, még 1804-ik év augusztus 28-ik 18276-ik szám alatti kir. kegyelmes szabadalommal ellátott, ugy mond angoly cserépedényü (englisch steingut) műkézi ipargyár készitményeiken K betüt használ s több országrészein raktárakat tart, melynek mibenléte az 1836-ik év deczember 28-ik 5626. számu alázatos feliratban környülményesen le vagyon irva s azon időtől semmiben sem változott.

Werfer Károly könyvnyomtató tulajdonához tartozó 1833-ik év augusztus 22-én 10233. szám alatti kir. kegyelmes kiváltsággal biró könyomtató (lytographicum) intézet, melyből a tulajdonos fáradhatatlan és pontos működése által számos diszes és érdemteljes készitmények kerültenek, ki sas czimet visel.

Ezen intézettulajdonosnak fia *Werfer József* édes atyjának e városbani műiparra való törekvését vetekedő szorgalommal követvén, még 1836-ik év május 31-ik 2403. számu tanácsi határozat mellett engedelmet nyervén, játékkártyaintézetet állitott fel, melyben számosabb működők által nyert készitményeit bizonyos és előfizetéseket tevő helyekre küldeni majdnem elégtelen.

Virkner István, Károly és *Mohl József* urak még 1841-ik évben pünkösd hó 18-án 17140. szám alatt nyert k. k. szabadalom mellett egy bőrgyár-intézetet állitottak fel kétfejü cs. kir. sassal és „Cs. kir. kiváltságos bőrgyár" iratu pecsétjökkel s áruik megjelölésénél élnek; ezen intézet készitményei a kir. kegyes szabadalom rendelésénél fogva apródonként helyben nem árultathatnak, hanem csak szabtaszeres kötésekben, mely gyárbeli intézet hasznos és érdemteljes eredményt szül maga után.

Városunkban nem régen alkotott *jótékony nőegyesület* a

szegények házában egy posztókészitő gyárt állitott fel, melyből oly mennyiségü posztóbeli készitmények erednek, hogy valóban tisztelt jótékony nemes egyesületnek műiparra való unhatatlan törekvése egyrészről, a mennyiben városunk e nembeli hiányát gazdagon kipótolja, közönséges elismerést, más részről pedig amennyiben ezen jókarban levő s hasznos műiparbeli gyárnak jövedelme a szegények háza pénztára segedelmére fordittatik s ez által városunkban testi nyomorékságban, nemkülönben elaggott öregségük s gyengeségük miatt élelemkeresésre való tehetetlenségökben sinylődő s szánakodásra méltó lakosok annál nagyobb számmal kellőleg táplálatnak, méltó hálás köszönetet és minden részröli pártolást érdemel.

Vannak még városunkban több rendbeli mindenféle szeszes italokat készitő gyárak, jelesen *Schneider János* és *Aisenmayer Lajos* egyes rosogliobeli gyárak, melyek semmi k. k. kiváltsággal sem birnak, csupán a tanács engedelme mellett készitményeit nagyobb mennyiségben árunak kiteszik, kisebb mennyiségben pedig a helybeli pálinkamérés haszonbérlővel tett egyezés mellett árulják.

Melyekről tévén tiszti jelentésemet, tisztelettel maradok Kassán február 5-én 1843-ik esztendőben alázatos szolgája

Goczigh József város kapitánya.

Közli: **Kemény Lajos.**

IRODALOM.

Soós Elemér: A magyarországi várak fejlődése. Budapest 1912.

Egy készülő, talán már nyomtatás alatt levő nagyobb műnek kerek vázlatát kapjuk a szerző sajátkezű rajzaival díszitett s 32 oldalra terjedő füzetben.

Mily nagy szerep jutott ezeréves történelmünkben e váraknak! S ma — igen kevés kivétellel — mint pusztuló romok várják a végenyészet óráját. Tudományos, művészeti, sőt közgazdasági érdekek szálai füzik hozzájuk az ország lakosait s veszni hagyjuk őket.

Nem lehetünk eléggé hálásak a tudós szerzőnek, hogy a toll hatalmával megörökiti multunknak ezen emlékeit.

A füzet az őskori földváraktól kezdve II. Rákóczi Ferencz alatt emelt művárakig röviden ismerteti s rajzban is szemlélteti enemű emlékeinket, kiemelvén *a magyar módra épitett várakat, a palánképitkezést.*

Nem hallgathatjuk el, hogy a körönd, sikam, zugvéd, védszakasz, ordony műkifejezések helyett magyarosabbakat óhajtanánk a megirandó nagy műben. A III. Béla király korában élt Névtelenünk nem használható forrásul a honfoglalás idején fennálló várakról; a nem létező várispánság neve vármegye s a törzsek szállásain nem az ispán volt a főszemély; egyházaink nem épültek a római castrum mintájára négytornyosan s Al-Kassa ily néven sehol sincs emlitve régi irodalmunkban.

K. L.

BORSOD MISKOLCI MUZEUM
KÖNYVTÁR MISKOLC

Kamarási és nemesi ősfák összeállitására, valamint nemesség- és cimerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágositással **a szerkesztőség.**

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY UTODA

MŰVÉSNÖK

CIMEREK FESTÉSE ÉS VÉSÉSE

RÉZ ÉS RUGGYANTA BÉLYEGZÖK

KASSA, FŐ-U. 12. GRÓF FORGÁCH-PALOTA

ZÁSZLÓSZEG KÉSZITŐ.

A legjobb bőrfényesitő!!

Vegyészeti cikkek!

Festékáruk!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-UT.

Grand Café KASSA.

ROYAL

Az uri közönség találkozó helye! nagy kávéház.

Városszépitő Egyesület

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVÁTH MÁRTON.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapittatott 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégibb és legnagyobb pénzintézete. — Betéteket gyümölcsöztet. Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénzátutalás Amerikába.

GUTMANN IZSÓ

Első szepességi len, damaszt
és fehérnemü vállalata ::::::::

KASSA, KOSSUTH LAJOS-U. 1.

◆

Mindennemü len, dupla damaszt asztalteritékek, ágynemüek, lenszövetek stb. készitése.
Szállodai fehérnemüek.

Kész menyasszonyi kelengyék!!!

Felsömagyarországi Központi Takarékpénztár
részvénytársaság KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját tőkéje **40.000,000** korona) alapitása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.
Váltókat leszámitol.
Folyószámlákat nyit fedezet alapján.
Törlesztéses és **közönséges** jelzálogkölcsönöket folyósit.
Tőzsdei megbizásokat a bel- és külföldi tőzsdéken lebonyolit.

A bankszakma minden ágában készséggel szolgál felvilágositással.

Grünwald Testvérek

női- és gyermekfelöltő-, bluz-, pongyola- és szőrmedivatháza

Kassa, Fő-utca 57. sz.

TELEFON 452.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapittatott 1874-ben.

Mindig a legujabb férfi és női kalapok, divatáruk és menyasszonyi kelengyék nagy raktára.

Kassai Louvre.

SZÉMAN TESTVÉREK cég

Kassán, Fő-utca 62. sz.

:-: Ajánlja dúsan berendezett raktárát: **nőidivat, vászon, kész menyasszonyi kelengye, damaszt terítékek,** legujabb divatu **tüll- és vászon-függöny, ebédlő és szalon szőnyeg** cikkeit, ugyszintén **külön valódi Smyrna és Perzsa szőnyeg** osztályát a **legmérsékeltebb határozott árakon.** :-:

Mintákkal, avagy választék-küldeménnyel megkeresésre készséggel szolgál szolidságáról közismert cégünk: Széman Testvérek.

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

SZOUKUP J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-zárda épület

Elvállal minden e szakmába vágó munkát, u. m. hivatalos és magánkönyvtárak rendezését, kézi munkák (gobelin) montirozását, bőr- és plüsch-diszmunkák, passepartout, doboz és üzleti könyvek gyártását, valamint szalagok feliratait legujabb arany és ezüst betűkkel jutányos árak mellett.

Alapitt. 1898.
Telefon 460. sz.

Alapitási év 1859.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, füszer-, cukorka-
— és ásványviz-üzlete —

Kassa, Fő-utca 61. sz. alatt.

(Saját ház.) — Telefon 30. sz.

Naponta frissen pörkölt kávé.

Alapitási év 1859.

VITÉZ A.

könyv-, zenemü- és
- papirkereskedés -

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar és
német nyelvü munkák
nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kivánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

Neumann M.

Kassa, Fő-utca 27. sz.

Az ország legnagyobb férfi-, fiu- és leányka-ruha áruháza és telepe.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk **tiszta gyapjuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök Gyermekruhákról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvéttel szállitok.

40 koronán felül vételeket **bérmentve** küldök.

Meg nem felelő árut, ha **az viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályom-ban csakis a **legjobb minőségü és legujabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaim és elsőrangu munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhetek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesithetek.

Az 1845. évben alapitott NEUMANN M. cég

a fősulyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségü szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes belés külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerü berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosit, melyeket csakis a legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyujthat.

Központi áruház: Budapest, IV., Muzeum-körut 1–3

FIÓKOK.

Arad	Fiume	Lincz	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolcz	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

BÉCS: I. Kärtnerstr. 19., VI. Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten,** továbbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Nyulászi Béla

dohány és szivartőzsdéje, Kassa, Fő-utca 12. szám.

Bejegyzett védjegy

Sorsjegyek. — Igérvények. Játékkártya. — Papiráru. Hirlapelárusitás és előfizetés. — 25 darab különféle kassai képeslevelezőlap boritékban 50 fillér. — 29 képet tartalmazó RÁKÓCZI-album 2 korona. — Kassa város átnézeti térképe nagy alakban 50 fillér, kis alakban 20 fillér. Telefon 244.

Világhirü

KOBRAK

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSITÁS

legcélszerübb módja, ha azt **takarékbetéttel** kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztositott tőke **haladéktalanul esedékes.** 15 év mulva, ha a betevő életben van, tőkéjét kamatos kamataival **visszakapja.**

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágositást szivesen nyujt a

Kassai Jelzálogbank Részvénytársaság.

Bauernebl és Fia

sörfőzde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapitva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legujabb müszaki berendezéssel és mesterséges pinczehütéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hütött szállitó-kocsijainkban szállittatnak. A különböző minőségü sörök szállitása palackokban történik. Bővebb felvilágositással, nemkülönben árjegyzékkel kivánatra a sörfőzde készségesen szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag e sörfőzde söre méretik ki.

VIZY DOMOKOS, Kassa

füszer-, csemege- és kávé-behozatali üzlet.

„VIZY MELANGE" pörkölt kávé a legjobb, tessék megpróbálni. Mellékelve lesz a legjobb kávéfőzési módszer leirása. o o o o o o

ÚJDONSÁG! Dobói csemege brindza. Egy eredeti doboz ára 2 korona. o o o o

BUTORKIÁLLITÁS.

JAKOBOVITS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

Telefon 171. Kassa Fő-utca 39., saját ház. **Telefon 171.**

a székesegyházzal szemben.

butor- és szőnyegáruházában megnyiltak a teljesen berendezett **butor minta szobák**, lakásberendezések teljesen **fölszerelve** szőnyegekkel, függönyökkel, csillárokkal. **Nagy választék** háló, ebédlő, uri szoba, szalon és **leány szoba** berendezések, előszoba és konyhabutorokban, **angol bőrgarnitúrákban**, vas- és **rézbutorokban**, valódi perzsa- és smyrna-szőnyegekben. — **Külön osztály tömörfa (massiv) háló, ebédlő és irodai butorokban.** — Teljes menyasszonyi berendezéseket ugy helyben, mint vidékre szállitunk izléses összeállitás és jutányos árak mellett. — **Kedvező fizetési feltételek.**

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Hölgyek figyelmébe!

A szépség egyik főkelléke a szép arcbőr. Minden hölgy egyetlen vágya ezt elérni, de sajnos nagyhangu reklámok után indulva, leginkább nélkülözik is azt.

Minden jó cikknek az elterjedtség a legjobb bizonyitvány!

A **dr. Sihulszky-féle készitmények** felülmulhatatlan voltát számos hálanyilatkozaton kivül legkiválóbban az igazolja, hogy évente 15—20 ezer postacsomagot küldünk nemcsak **az ország minden részébe és Európába, de Ázsiában és Amerikában is** vannak nagyszámu vevőink, kik egyszerre száz számra rendelik, hogy a szállitási költséget megtakaritsák.

Szeplő, májfolt, mitesser, fénylő arcbőr, arcvörösség mind eltünik használata folytán, és mindamellett semmi nyomot nem hagy hátra az arcon, nem teszi ráncossá az arcbőrt, mert semmi **ártalmas anyagot nem tartalmaz,** amennyiben a világhirü orvos, dr. Sihulszky előirata szerint készül.

A dr. Sihulszky készitmények, ugymint: arckenőcs, selyemcrém, szappan, selyem-pouder, arcmosdóviz, éjjeli és nappali használatra valók.

Tessék óvakodni az utánzatoktól, csak az a **valódi,** melynek edényén és külső csomagolásán **dr. Sihulszky aláirásával ellátott arcképe látható ! ! !**

Dr. Sihulszky-féle	arckenőcs . . .	ára 1 K 40 f.	
„ „	szappan	„ — K 70 f.	
„ „	arcmosó	„ 1 K 40 f.	
„ „	selyem-crém .	„ 2 K 20 f	kis tégely 1 K 20 f.
„ „	selyem-pouder	„ 1 K 20 f	(bármily szinben.)

A hajápolásnál igen ajánljuk a **„Capillor hajszesz"**-t mely megakadályozza a haj kihullását s a hajhagymáknak mintegy táplálékát képezvén, kopaszságnál is igen bevált. Használati utasitás minden üvegen. **Ára 1 korona 20 fillér.**

A „Haj-Regenerator" az ősz haj eredeti szinét adja vissza. **Ára 2 korona.** 10 kor meghaladó rendelést bérmentve küldünk.

A fenti összes készitmények kaphatók:

Az „ISTEN SZEM" gyógyszertárában

Kassán, Fő-utca 65. szám. A városháza mellett.

Pontos olvasható cimet kérünk. Rendelések aznap postára adatnak. Titoktartás biztositva.

Az ISTEN SZEMÉHEZ cimzett gyógyszertár alapitása az 1626-ik évhez vezet vissza, majd a jezsuita-rend kezébe került. Az 1682-ik évben ugy szól róla a krónikás, hogy az országban a legelőkelőbb gyógyszertár, melyben a gazdagon megaranyozott diszes faállványokon mintegy 500 kisebb-nagyobb, vert ezüstből készült aranyozott edények tündököltek s ma is megvan a hullámzatos fiókállvány, minden fiókon szines, berakott fából való szalagcsokorral és három rézmozsár a jezsuiták monogrammjával. Ekkor a városi és vidéki közönség legkeresettebb gyógyszertára volt s a katonaság is itt készittette gyógyszereit. Az 1773-ik évben a jezsuita-rend feloszlásával reáljoguvá vált az Eder család kezén. Mai tulajdonosai, Mezei és Alexander, kik az 1911. évben vették meg a gyógyszertárat.

Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó R.-T.

Ipari és kereskedelmi nyomtatványok, takarékpénztári zárszámadások, mulatsági és alkalmi meghivók, gyászjelentések, röplapok, plakátok, zsák- és székjegyek a legrövidebb idő alatt pontos és izléses kivitelben gyorsan készittetnek el.

▼

Kassa, Fő-utca 64. szám.

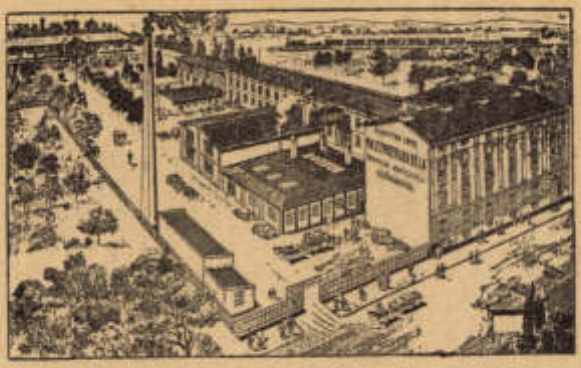

Alig van iparág,

melynek prosperitása és fejlődése annyira függ a közönség bizalmától, mint a kelmefestő- és vegytisztító ipar. A HALTENBERGER féle kassai ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógyár forgalmának fokozatos emelkedése igazolja azt, hogy ezen cég a közönség teljes bizalmát élvezi s a tulajdonosok sulyt fektetnek arra, hogy a t. felek bizalmát lelkiismeretes, szakszerü munka, gyors kivitel és jutányos árszabás által teljes mértékben kiérdemeljék.

A gyár telepe és központi irodája Kassán Szerecsen-utca 3. sz. alatt áll fenn. A kassai 5 átvételi üzleten kivül Miskolc, Eger, Sátoraljaujhely, Munkács, Nyiregyháza, Eperjes és Kisvárda városokban tart fenn átvételi üzleteket s az ország minden részében képviseleteket. Külön postaosztály a vidékről magánfelek részéről érkező megbizások részére.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
▭ követelményeknek megfelelően ▭
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Andrássy nagy kávéház

Fő-utca 85. szám.
(Andrássy-palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb kávéháza. Előkelő társaságok katonazene mellett itt találkoznak.

7 amerikai karambol-asztal.

Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó-Bank

kassai fiókja

Fő-utca 53. sz.

Ajánlja páncélszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyilt és a fél pecsétjével lezárt érték-letéteket.

Üzleti órák ½9—½2 óráig.